

INNEHÅLL

MOTIVERING2
1 Specialmotivering2

MOTIVERING

1 Specialmotivering

1 § Tillämpningsområde. I den föreslagna lagen ska det föreskrivas om en miljöskadefond utanför stadsbudgeten. Avsikten är att det ur fonden ska betalas ersättning för kostnaderna för bekämpning av miljöförorening och återställande av förorenad miljö samt för skador som orsakats i en situation av subsidiärt ansvar. Vid subsidiärt ansvar kan ersättning för skada eller för bekämpning och återställande inte tas ut av den egentliga ansvariga parten till exempel på grund av insolvens eller för att det inte har kunnat utredas vem som är ansvarig. Miljöskadefonden ska betala ersättningarna i sista hand. Genom den föreslagna lagen ska det inte skapas några nya skyldigheter att agera för verksamhetsutövare eller myndigheter. Fondens verksamhet säkerställer för sin del en god miljöstatus och att den grundläggande rättigheten som gäller miljön tillgodoses.

Fondens tillämpningsområde ska huvudsakligen täcka de fall som i nuläget hör till tillämpningsområdet för oljeskyddsfonden och den obligatoriska miljöskadeförsäkringen. Dessutom ska det ur fonden, i motsats till den nuvarande miljöskadeförsäkringen, betalas ut ersättningar för vissa miljöskador som orsakas av transporter. Oljeskador som orsakas vid transport ersätts ur den nuvarande oljeskyddsfonden.

Också kostnader som orsakas myndigheter för bekämpning och återställande ska ersättas i större utsträckning än enligt den nuvarande miljöskadeförsäkringen. Ersättningar ska betalas för åtgärder som är nödvändiga för att förebygga och begränsa förorening av miljön, när verksamhet som medför risk för förorening av miljön medför eller hotar att medföra allvarlig risk eller allvarlig olägenhet för hälsan eller miljön. Utöver kostnaderna för bekämpning av oljeskador ska också myndigheter ersättas för kostnader för bekämpning av fartygskemikalieolyckor ur fonden.

Miljöskadefonden ska enligt förslaget vara enhetligare än de tidigare olika systemen och till sitt tillämpningsområde mer heltäckande.

Det ersättningssystem som grundar sig på miljöskadefonden ska inte inverka på den primära skyldigheten som den som orsakat en miljöskada, den som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön eller någon annan ansvarig har att ansvara för kostnaderna för den skada de orsakat och för de skadliga konsekvenser som verksamheten medför enligt principen om förorenarens ansvar som är utgångspunkt i miljölagstiftningen. Såväl skyldigheten att vidta åtgärder som kostnadsansvaret grundar sig på principen om förorenarens ansvar. Det primära ansvaret för verksamhet som medför risk för förorening av miljön och följderna av det bestäms enligt gällande bestämmelser, särskilt de som grundar sig på offentligrättsligt ansvar och privaträttsligt skadeståndsansvar, som gäller bedrivande av verksamhet som medför risk för förorening av miljön samt rättspraxis som preciserar tolkningen av dem.

I den föreslagna lagen ska det föreskrivas om en miljöskadefond och om fondens verksamhet, miljöskadeavgift och om fondens övriga medel samt om de ersättningar och understöd som ska betalas ur fonden.

De medel i fonden som avses för betalning av ersättning ska samlas in av dem som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön genom årliga miljöskadeavgifter eller genom miljöskadeavgifter av engångsnatur. Dessutom ska man ur fondens medel kunna bevilja understöd enligt prövning för anskaffningar för bekämpning av miljöskador som avses i 22 § i

denna lag. För understöden används ett särskilt anslag som ska överföras från statsbudgeten för detta ändamål.

2 §. Begränsning av tillämpningsområdet. Enligt 1 mom. ska lagen inte tillämpas på verksamhet som bedrivs av statliga ämbetsverk eller inrättningar eller statliga affärsverk och inte heller på verksamhet som bedrivs av kommuner, samkommuner eller kommunala affärsverk. Den myndighet som svarar för skada som orsakas av statliga eller kommunala organ samt den myndighet som svarar för kostnaderna för bekämpning och återställande är alltid solvent och förblir inte okänd. Det finns inte behov av att föreskriva om ersättningar som ska betalas ur miljöskadefonden till den delen, trots att också statliga och kommunala myndigheter bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön. Avgränsningen av tillämpningsområdet innebär också att de myndigheter som avses i paragrafen inte är skyldiga att betala årlig avgift eller avgift av engångsnatur till miljöskadefonden. Statliga och kommunala myndigheter är inte heller skyldiga att betala försäkringspremie enligt den nuvarande lagen om miljöskadeförsäkring (81/1998). Försäkringsskyldigheten gäller privaträttsliga samfund.

Enligt 1 mom. ska den myndighet som svarar för bekämpning och återställande eller den myndighet som deltagit i bekämpningen och återställandet eller gett handräckning vid den ha rätt att ur miljöskadefonden få ersättning för kostnaderna för bekämpningen och återställandet. Ersättning ur fonden ska betalas till exempel till räddningsverken eller Gränsbevakningsväsendet för kostnader för bekämpning av oljeskador eller till kommunen för kostnader för efterbehandling av oljeskador i fall av subsidiärt ansvar. Närings-, trafik- och miljöcentralen betalas ersättning för nödvändiga åtgärder för förebyggande eller begränsande av förorening av miljön. Också alla andra myndigheter som deltagit eller gett handräckning i enskilda fall, såsom Försvarsmakten, betalas ersättning för kostnader för bekämpning och återställande.

För att säkerställa likvärdiga verksamhetsförutsättningar i offentlig och privat näringsverksamhet ska bolag som ägs av stat och kommun inte lämnas utanför tillämpningsområdet. Enligt principen om konkurrensneutralitet är dessa bolag skyldiga att betala årlig avgift eller avgift av engångsnatur till miljöskadefonden på samma grunder som privatägda bolag. Betalningsskyldigheten ska därför gälla till exempel vattenverk och avfallsanläggningar som ägs av kommunala aktiebolag. Dessa verk och inrättningar ska omfattas av betalningsskyldigheten också när de sköter uppgifter som är lagstadgade för kommunen och när deras verksamhet på konkurrensutsatta marknader är begränsad i lag. Kommunen kan frivilligt bolagisera också tjänster som finns på andra än konkurrensutsatta marknader. Miljöskadeavgiften ska vara en skatt. Betalningsskyldigheten som gäller den kan inte avgränsas tillräckligt entydigt och på ett sätt som tryggar en likvärdig behandling av aktörerna på grund av naturen hos bolagiserad verksamhet och syftet med den.

Enligt 2 mom. ska lagen inte tillämpas på skador som omfattas av tillämpningsområdet för 1992 års ändringsprotokoll (FördrS 42/1996) till 1971 års internationella konvention (FördrS 80/1980) om upprättande av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja (The International Oil Pollution Compensation Funds, förkortad IOPC-Funds) samt för 2003 års protokoll till 1992 års internationella konvention (FördrS 21/2005). Här är det fråga om kännbart stora skador i exceptionella fall, som det inte är motiverat att förbereda sig på genom en nationell miljöskadefond för komplettering av internationella fondsystem. En liknande avgränsning görs när 2010 års protokoll till internationella konventionen av 1996 om ansvar och ersättning för skada i samband med sjötransport av farliga och skadliga ämnen (Protocol of 2010 to the International Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea, 1996, förkortat HNS-konventionen) träder i kraft för Finlands del. Avtalet antas eventuellt träda i kraft 2024. Sjölagens 11 kap. träder i kraft när Finland ratificerar HNS-konventionen, vilket bedöms ske

samtidigt eller efter det att de betydande mottagarna av kemikalietransporter, Nederländerna, Tyskland och Belgien har ratificerat konventionen. Konventionen har för närvarande ratificerats av Kanada, Danmark, Norge, Sydafrika och Turkiet.

3 §. Förvaltning av miljöskadefonden. I 1 § ska det föreskrivas om relationen mellan miljöministeriet och miljöskadefonden. Fonden ska lyda under miljöministeriet. Ministeriet får meddela allmänna föreskrifter om ordnandet av fondens förvaltning och skötseln av fondens ekonomi. Fonden ska till exempel inte behöva någon egen ekonomistadga eller funktion för intern kontroll. De kan skötas som en del av miljöministeriets funktioner. För att ministeriet ska ha rätt bild av fondens läge och verksamhet ska det ha rätt att få alla uppgifter och utredningar som det behöver av fonden.

Enligt statens revisionsverk borde tydliga och mätbara mål ställas upp för fonderna utanför statsbudgeten eller för de organisationer som sköter fonderna (184/2009 Valtion talousarvion ulkopuolisten rahastojen ohjaus ja hallinto, ”Styrning och förvaltning av fonder utanför statsbudgeten”). Det styrande ministeriet bör ingå resultatavtal med fonderna eller de organisationer som sköter dem. Bestämmelser om detta föreslås i 2 mom. Miljöskadefondens styrelse ska lämna miljöministeriet en framställning om resultatmål för fonden som ministeriet fastställer. Resultatmålen ska skrivas in i form av ett resultatavtal mellan fonden och miljöministeriet. Målen kan gälla till exempel behandlingstider för ansökningar, fördelning av understöd som ska beviljas ur fonden och förvaltningskostnadernas relativa andel.

Statens revisionsverk ansåg i sin berättelse om effektivitetsgranskning att organisationen och förvaltningen av fonderna bör förenhetligas. I berättelsen fästes det också uppmärksamhet vid att det i allmänhet inte hade ställts upp resultatmål för fonderna. Att fonderna inte styrs ansågs som en risk så till vida att medlen i fonderna kan få mindre uppmärksamhet än budgetmedel, och användningen av fondernas medel inte nödvändigtvis övervakas lika effektivt som budgetmedel med tanke på effektiviteten. Samma prioriteringar kommer fram också i finansministeriets rekommendation av den 15 mars 2019, Valtionhallinnon organisaatiomuodon valinta, ulkopuoliset rahastot, itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset ja säätiöt (Val av organisationsform för statsförvaltningen, utomstående fonder, självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar och fonder) (VM/2174/00.00.01/2018). I planeringen av miljöskadefondens organisation och förvaltning har de bekymmer som lyfts upp i Statens revisionsverks berättelse och i finansministeriets rekommendation beaktats och man har i förslagen till bestämmelser strävat efter balans mellan ökad förvaltning och å andra sidan effektiv verksamhet.

I lagen om oljeskyddsfonden finns inga närmare bestämmelser om relationen mellan fonden och miljöministeriet. Fonden har inte haft något resultatavtal med ministeriet och å andra sidan har det inte separat föreskrivits om gränser för ministeriets styrning. I den senaste lagstiftningen (lagen om brandskyddsfonden 306/2003, ändrad 1355/2018, kärnenergilagen 990/1987, ändrad 269/2021) föreskrivs i enlighet med och under närmare iakttagande av Statens revisionsverks anvisningar om relationen mellan en fond utanför statsbudgeten och det ministerium som sköter och övervakar den. Ministeriet anses ha rätt till allmän styrning av fondens ekonomi och verksamhet och till att få de uppgifter och utredningar det behöver. Förhoppningen om enhetlig styrning av statens fonder stöder också motsvarande lösningar i miljöskadefonden.

Enligt 3 mom. utövar fondens styrelse den högsta beslutanderätten i miljöskadefonden. Om fondens styrelse och sekretariat föreskrivs närmare i 27 § i den föreslagna lagen.

4 §. Miljöskadefondens medel. Miljöskadefondens medel utgörs av de miljöskadeavgifter som ska intäktsföras till fonden. Miljöskadeavgiften ska vara en statsförfattningsrättslig skatt. Bestämmelser om grunderna för skattskyldigheten och för hur skattens storlek bestäms samt om

de skattskyldigas rättsskydd ska utfärdas genom lag. Bestämmelser om betalningsskyldigheten och grunderna för miljöskadeavgiftens storlek finns i lagens 2 kap. Bestämmelser om den betalningsskyldiges rättsskydd finns i 5 kap.

Medel som enligt 22 § i den föreslagna lagen behövs för understöd för anskaffning av bekämpningsmateriel för miljöskador överförs till miljöskadefonden ur statsbudgeten. Dessa medel ska inte användas för ersättningar som ska betalas ur fonden. Å andra sidan medel som ska samlas in som miljöskadeavgifter ska inte kunna användas för understöd för anskaffningar som avses i 22 § och som gäller bekämpning av miljöskador.

Miljöskadefondens medel består dessutom av överskott från tidigare räkenskapsperioder samt av återbetalningar av ersättningar som betalats ur fonden jämte ränteposter och andra poster i anslutning till dem

5 §. Överföring av medel från statsbudgeten i vissa situationer. I paragrafen ska det föreskrivas om möjligheten att överföra medel ur statsbudgeten till miljöskadefonden i fall där de medel i miljöskadefonden som samlats in i form av miljöskadeavgifter inte räcker till för betalning av ersättningar. Genom överföring från statsbudgeten kan det säkerställas att utbetalningen av ersättning inte är beroende av fondens solvens vid enskilda tillfällen. Fondens betalningsförmåga kan variera också kraftigt eftersom utgifterna inte kan förutses.

Överföringen av medel ur statsbudgeten är en exceptionell och tillfällig åtgärd som tryggar fondens betalningsförmåga. En allmän utgångspunkt i alla situationer är den att man i fall där staten träder in ekonomiskt vid miljöskador ska sträva efter att undvika att utgifter, som avses bli täckta med medel ur fonden, täcks ur statsbudgeten. De medel som erhållits av staten intäktsförs tillbaka till statsbudgeten då tillräckliga medel influtit till fonden från miljöskadeavgifterna. Intäktsföringen av medel kan också ske under flera år för att säkerställa fondens funktions- och betalningsförmåga. Paragrafen ska inte utgöra ett hinder för finansiering av till exempel höga kostnader för bekämpning av miljöskador, som överstiger den maximiersättning som fonden betalar, ur statsbudgeten.

Överföring av medel ur statsbudgeten kräver att ett beslut som fattas om ersättning som ska betalas ur miljöskadefonden är slutgiltigt. Det ska således inte gå att överföra medel ur statsbudgeten till exempel när det gäller betalning av förskottsersättning som beviljas myndigheter och som avses i 22 § i den föreslagna lagen. I fall av förskottsersättning beviljas den slutliga ersättningen ur miljöskadefonden först efter det att myndigheten har lagt fram en utredning om de slutliga kostnaderna som orsakats.

Beslut om överföring av medel ur statsbudgeten till miljöskadefonden ska fattas genom budgetförfarande. Miljöskadefondens styrelse ska föreslå att medel överförs till miljöministeriet när det behövs på grund av fondens likviditet. Riksdagen beslutar om överföring av medel till miljöskadefonden.

Vid bedömning av behovet av en överföring ur statsbudgeten ska man beakta till exempel det antal som ska få ersättning och ersättningarnas totala summa. Det ska bedömas som helhet om överföringen behövs med beaktande av hur det förväntas att fondens betalningsförmåga utvecklas. Om det till exempel inom en nära framtid ska intäktsföras medel som flyter in som miljöskadeavgifter, som kan användas för betalning av ersättningarna, finns det inte grunder för att föreslå en överföring, om en försenad betalning inte blir oskälig med tanke på den eller de som ska få ersättning.

Enligt 3 mom. ska miljöskadefondens styrelse utan dröjsmål underrätta miljöministeriet när det till fonden har influtit tillräckligt med medel för att intäktsföra de överförda medlen tillbaka till statsbudgeten. Ministeriet ska sörja för att de medel som erhållits av staten intäktsförs tillbaka till statsbudgeten enligt denna paragraf.

2 kap. Miljöskadeavgift

Utgångspunkter för definition av skyldighet att betala miljöskadeavgift

Skyldigheten att betala miljöskadeavgift ska grunda sig på verksamhet som medför risk för förorening av miljön. De betalningsskyldiga verksamheterna preciseras i bilagorna 1 och 2 till lagen. Verksamhet som avses i bilagorna 1 och 2 är alltid tillståndspliktig, anmälningspliktig eller registreringspliktig verksamhet enligt miljöskyddslagen. Om verksamheten bedrivs på Åland, föreskrivs det om tillstånds- eller annat godkännandeförfarande i landskapslagarna på Åland.

Skyldigheten att betala miljöskadeavgift ska antingen vara årlig (6 § i den föreslagna lagen) eller av engångsnatur (7 § i den föreslagna lagen). Om en verksamhetsutövare på samma verksamhetsområde har flera olika verksamheter som medför risk för förorening av miljön ska årlig miljöskadeavgift eller miljöskadeavgift av engångsnatur betalas separat för varje verksamhet.

Definitionen av verksamhet som medför risk för förorening av miljön i den föreslagna lagen (6 § 2 mom.) motsvarar definitionen av detta begrepp i 5 § 1 mom. 3 punkten i miljöskyddslagen.

Enligt 5 § 1 mom. 3 punkten i miljöskyddslagen avses med verksamhet som medför risk för förorening av miljön inrättande eller användning av en anläggning samt därtill i tekniskt och funktionellt hänseende nära ansluten verksamhet eller användning av ett område eller anordnande av verksamhet på ett sätt som kan leda till förorening av miljön. Omnämmandet till en anläggning i tekniskt och funktionellt hänseende nära ansluten verksamhet fogades till bestämmelsen i samband med en reform av lagstiftningen som trädde i kraft 2005 (252/2005, RP 227/2004). Syftet var att klargöra tolkningen av vad som avses med så kallad användning av en anläggning och vilka olika delar av en verksamhet det kan utfärdas bestämmelser om i tillståndet.

Det behövdes en precisering av definitionen av en anläggning också för att bestämmelsen ska motsvara definitionen av en anläggning i det så kallade IPPC-direktivet om samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar (96/61/EG, numera IED-direktiv 2010/75/EU, industriutsläppsdirektivet). Enligt artikel 3.3 i industriutsläppsdirektivet avses med anläggning en fast, teknisk enhet inom vilken en eller flera av de verksamheter som anges i bilaga I (anläggningsförteckning) eller i del 1 i bilaga VII (anläggningar och verksamhet som använder organiska lösningsmedel) bedrivs, liksom all annan därmed förknippad verksamhet på samma plats som tekniskt sett är knuten till de verksamheter som anges i dessa bilagor och som kan påverka utsläpp och föroreningar.

Enligt motiveringarna i regeringens proposition som gäller miljöskyddslagen (227/2004) kan verksamhet i anläggningar utöver verksamhet som kräver tillstånd omfatta delar som hör dit, som direkt ansluter sig till den tillståndspliktiga verksamheten också utan att själva vara tillståndspliktiga. Enligt miljöskyddslagen räknas till en anläggning därtill nära ansluten verksamhet eller användning. Om det på samma anläggningsområde finns enheter som hör till samma verksamhet räknas deras kapacitet ihop när grunderna för tillståndsplikten bestäms. Verksamhet som tekniskt och funktionellt är nära anslutna till en anläggning är enligt motiveringarna till lagen till exempel energiproducerande enheter, distributionsstationer för bränsle, upplag och lastningsverksamhet. Granskningen av verksamheten inskränker sig alltså inte snävt enbart till

verksamhet enligt definitionen av tillståndspliktig verksamhet, utan också till olika del- och hjälpverksamheter. Det krävs dock att del- och hjälpverksamheter finns på ett rimligt nära avstånd. Till exempel ett lastningsområde för stockar som finns på ett avstånd på flera kilometer är inte verksamhet som hör till en såg och en spannmålstork långt borta är inte en del av ett djurstalls verksamheter.

Definitionen av verksamhet av anläggningskaraktär har också tolkats i förvaltnings- och rättspraxis. I högsta förvaltningsdomstolens beslutspraxis har det konstaterats att det inte finns något tekniskt eller funktionellt samband om ingendera verksamheten är en delverksamhet som är fast ansluten till den andra, utan vardera verksamheten kan bedrivas också självständigt på fastigheten, och de utsläpp verksamheterna medför inte är beroende av den ena verksamheten så, att den ena verksamheten skulle påverka den andra verksamhetens utsläpp eller den förorening av miljön som den andra verksamheten medför. Bestämmelsen är i princip inte avsedd att tillämpas så, att flera olika tillståndspliktiga verksamheter på basis av den skulle definieras som tillståndspliktig verksamhet. Om sådana fall föreskrivs närmast i 41 § i miljöskyddslagen (HFD 2021:58).

Betalningsskyldighetens omfattning i förhållande till det nuvarande systemet för miljöskadeförsäkring

När lagen om miljöskadeförsäkring trädde i kraft grundade sig försäkringsskyldigheten huvudsakligen på miljötillståndsplikten, för i fråga om andra aktörer fanns det administrativa svårigheter då ett register saknades. Riksdagen har dock i sitt svar på regeringens proposition med förslag till lag om miljöskadeförsäkring och lag om ändring av 1 § i lagen om försäkringsavtal (RSv 155/1997rd - RP 82/1997 rd) förutsatt att regeringen sörjer för att försäkringsskyldigheten i den förordning som gäller lagen om miljöskadeförsäkring stegvis kopplas till systemet för miljöskadeförsäkring så, att försäkringsskyldigheten är i kraft i den omfattning som avsetts när miljöskyddslagen träder i kraft. I miljöutskottets betänkande (MSv 11/1997 rd - RP 82/1997) som gäller regeringspropositionen konstaterades att när miljöskyddslagen trätt i kraft och tillståndregistret kompletterats kan försäkringsskyldigheten regleras i en omfattning som är förnuftig med tanke på lagens syfte. Då kan man också precisera 2 § i lagen om miljöskadeförsäkring för att det ska regleras om tillståndsplikt och försäkringsskyldighet på lagnivå på ett enhetligt sätt.

En utvidgning av skyldigheten att betala miljöskadeavgift till verksamheter utanför försäkringsskyldigheten, som i nuläget delvis är tillståndspliktiga verksamheter inom ramen för kommunens behörighet, såsom också registrerings- eller anmälningspliktiga verksamheter enligt miljöskyddslagen, kan anses avspegla miljöutskottets och riksdagens vilja, för också dessa verksamheter kan medföra risk för miljöskador.

6 §. Skyldighet att betala årlig miljöskadeavgift. I paragrafen föreslås bestämmelser om skyldighet att betala en årlig miljöskadeavgift för verksamhetsutövare som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön. De verksamheter som utgör grunden för betalningsskyldigheten preciseras i bilaga 1 till lagen. Verksamheterna ska branschvis delas in i fem avgiftsklasser som anges i bilagan.

Det är svårt att på förhand exakt förutse de branscher och aktiviteter som orsakar kostnader i sekundära ansvarssituationer som ersätts ur miljöskadefonden. I vissa aktiviteter den accentuerade risk för att miljöskador uppstår i sekundära ansvarssituationer kan dock identifieras. Gruvdrift och verksamheter som innefattar farligt avfall eller farliga kemikalier inbegriper särskilt väsentliga riskfaktorer för det sekundära ansvaret, vilket ska beaktas när avgiftsklasser fastställs.

Avgiftsklassen visar storleken på den årliga miljöskadeavgiften. Avgiftens storlek är enligt förslaget 30 000 euro i avgiftsklass 1, 15 000 euro i avgiftsklass 2, 6000 euro i avgiftsklass 3, 1200 euro i avgiftsklass 4 och 200 euro i avgiftsklass 5.

Gruvdrift

Avgiftsklassen för gruvdriften bestäms på basis av om gruvan omfattar en deponi för utvinningsavfall och hurdan deponi är. Bestämmelser om grunderna för klassificering av utvinningsavfall och deponier för utvinningsavfall finns i statsrådets förordning om utvinningsavfall (190/2013). Klassificeringen som inert avfall görs enligt bilaga 1 och klassificeringen som deponi för utvinningsavfall som medför risk för storolycka enligt bilaga 2 i förordningen.

Deponier för utvinningsavfall bestämmer också verksamhetens avgiftsklass när det är fråga om anläggningar för anrikning eller annan verksamhet som ligger separat från gruvan, och i samband med vilka det finns deponier för utvinningsavfall. Syftet med avgörandet är att behandla gruvdrift likvärdigt i relation till andra verksamheter där farliga avfall bildas.

Deponier för utvinningsavfall med olika risker är indelade i fyra avgiftsklasser i bilaga 1 (avgiftsklasser 1-4). Om det finns flera olika deponier för utvinningsavfall vid en gruva bestäms avgiftsklassen enligt den deponi för utvinningsavfall som bör placeras i den högsta avgiftsklassen. Om en gruva inte alls har någon deponi för utvinningsavfall hör den till avgiftsklass 5.

Behandling av avfall som sker yrkesmässigt eller i en anläggning

Yrkesmässig behandling av avfall eller behandling i en anläggning är årlig verksamhet som är miljöskadeståndsskyldig enligt den indelning i avgiftsklasser som preciseras i bilaga 1.

I avgiftsklass 1 placeras en avstjälningsplats som hör till gruvdrift eller anrikningsanläggning och i vars verksamhet det yrkesmässigt eller i en anläggning hanteras eller lagras farligt avfall och till vilken det förs in mer än 10 ton avfall per dygn eller vars totala kapacitet är mer än 25 000 ton (med undantag för avstjälningsplatser för inert avfall). Annan avstjälningsplatsverksamhet av betydande storleksklass preciserad i bilaga 1 ska höra till avgiftsklass 2, när farligt avfall hanteras eller lagras i verksamheten. I avgiftsklass 3 placeras enligt bilaga 1 t.ex. behandling av farligt avfall som innefattar biologisk eller fysikalisk-kemisk behandling, om dess kapacitet överstiger 10 ton per dygn. Annan behandling av avfall som sker yrkesmässigt eller i en anläggning som omfattas av den årliga miljöskadeavgiftsskyldigheten ska höra till avgiftsklasserna 4 och 5 på det sätt som närmare specificeras i bilaga 1.

I en branschvis granskning är behandlingen av avfall den största betalaren av den årliga miljöskadeavgiften. En faktor som leder till detta är att avgiften ska betalas separat för varje verksamhet som medför risk för förorening av miljön, dvs. att avgiften ska betalas för verksamhetsutövarens varje klart separat verksamhetsställe. Att verksamheten bedrivs decentraliserat vid olika verksamhetsställen är typiskt för avfallshanteringsverksamheten. Att ordna avfallshanteringen nära den plats där avfallet uppkommit kan anses motiverat bl.a. med tanke på främjandet av cirkulär ekonomi, men lokalisering av verksamheten decentraliserat till olika verksamhetsställen kan också öka risken för miljöskador. Den betalningsbörda som gäller branschen ökar också på grund av det stora antalet verksamhetsutövare.

Den nuvarande försäkringsskyldigheten enligt miljöskadeförsäkringslagen gäller inte verksamhet vars syfte endast är återvinning av avfall och verksamheten av någon annan orsak inte är försäkringsskyldig. I den föreslagna lagen föreskrivs inte om något motsvarande undantag, utan

återvinning av avfall, som preciseras i bilaga 1, är verksamhet som är miljöskadeståndsskyldig på lika villkor som annan verksamhet som medför risk för förorening av miljön.

Den betalningsböroda som är förknippad med behandlingen av avfall kan inte som helhet betraktad anses oskäligen med beaktande av miljöriskerna i samband med den verksamhet som bedrivs inom branschen. Detta och kravet på likabehandling vid bestämmande av grunderna för miljöskadeavgiften förutsätter att avfallsbehandlingsverksamheten blir skyldig att betala miljöskadeavgift på samma grunder som andra verksamheter som omfattas av avgiften enligt avgiftsklassindelningen i bilaga 1. Fastställandet av den miljöskadeavgift som tas ut i form av skatt ska också vara tillräckligt entydigt och i det kan inte beaktas varierande företags- eller branschspecifika faktorer, såsom risken för insolvens hos ett enskilt företag eller ackumulering av avgifter som beror på sättet att ordna verksamheten.

Skyldigheten att betala miljöskadeavgift kan inte ersättas med skyldigheten att ställa säkerhet för avfall, eftersom systemet med säkerheter och det subsidiära ansvarssystemet har olika syfte och användningsändamål.

Anläggningar som omfattas av industriutsläppsdirektivet (2010/75/EU)

Anläggningar som omfattas av tillämpningsområdet för industriutsläppsdirektivet (2010/75/EU) ska i regel höra till avgiftsklass 4, om det inte är fråga om sådan malm- eller mineralbrytning eller sådan behandling av avfall som sker yrkesmässigt eller i en anläggning och som hör till avgiftsklasserna 1, 2 eller 3. Avgiftsklassen omfattar till exempel verksamhet inom skogsindustrin, metallindustrin, energiproduktion och den kemiska industrin.

Den betalningsböroda som gäller djurstall har man försökt begränsa genom att placera djurstall av en storleksklass enligt direktivet i avgiftsklass 5 i avvikelser från andra direktivanläggningar. Djurstall som omfattas av årlig miljöskadeavgift är stora gårdar med nötkreatur som avses i bilaga 1 eller andra djurstall av motsvarande storlek till det totala antalet djurenheter räknat enligt djurenhetskoefficient, vilkas miljökonsekvenser är av samma storleksklass som i djurstall för uppfödning av fjäderfä och svinhus på nivån för direktivanläggningar. I och med struktur- och omvandlingen av lantbruket avslutar små gårdar sin verksamhet och verksamheten koncentreras hos större enheter än tidigare. När enheterna växer ökar också användningen av flytande bränsle och andra kemikalier på gårdarna, vilket kan öka risken för förorening av miljön i samband med verksamheten.

Det finns sammanlagt uppskattningsvis ca 450 djurstallar som hör till avgiftsklass 5. Om dessa djurstallar placeras i en högre avgiftsklass, ökar verksamhetsområdets kostnader på grund av det subsidiära ansvarssystemet, vilket inte är förenligt med det som står i regeringsprogrammet för statsminister Marins regering, nämligen att ”lantbruksföretagarna kommer inte att orsakas extra kostnader på grund av lagstiftningsåtgärder utan att få ekonomisk kompensation”.

En del av de djurstall som omfattas av årsavgiften är inte försäkringsskyldig verksamhet enligt det nuvarande systemet för miljöskadeförsäkring, eftersom försäkringsskyldigheten gäller endast privaträttsliga samfund. År 2020 bedriver enligt en grov uppskattning vid miljöministeriet cirka 70 procent av de djurstall som hör till en statlig miljöförhållningsmyndighets, det vill säga regionförvaltningsverkets, behörighet verksamhet som aktieföretag, kommanditbolag eller som öppet bolag. Risken för förorening av miljön är dock inte bunden till i vilket slag av bolags- eller annan form verksamheten bedrivs. Därför har någon motsvarande grund för avgränsning inte omfattats i miljöskadefonden.

Annan verksamhet som omfattas av den årliga miljöskadeavgiftsskyldigheten

Annan än ovan beskriven verksamhet som omfattas av den årliga miljöskadeavgiftsskyldigheten och preciseras i bilaga 1 placeras i den lägsta avgiftsklass 5. Till avgiftsklass 5 hör t.ex. i regel verksamhet som inte omfattas av tillämpningsområdet för industriutsläppsdirektivet, men i fråga om vilken tillståndsansökan enligt miljöskyddslagen avgörs av den statliga miljötillståndsmyndigheten. [Kompletteras för Ålands del] Den årliga miljöskadeavgiftsskyldigheten ska också gälla t.ex. ytbehandling av metaller eller plaster enligt bilaga 1, eftersom verksamheten är förknippad med en risk för förorening av miljön till följd av farliga kemikalier. Risk för förorening orsakas i synnerhet av behandlingsbad som innehåller farliga flytande kemikalier, såsom svavelsyra, som används vid ytbehandlingen av metaller och plaster.

Att förena oljeskyddsfondens uppgifter med miljöskadefonden kräver att begränsningen av betalningsskyldigheten enligt lagen om miljöskadeförsäkring för dem som bedriver upplagring eller distribution av oljeprodukter eller tillverkning av smörjmedel avskaffas. För beredskap för sekundära ansvar i fall som orsakas av oljeutsläpp ska årlig miljöskadeavgift också betalas av distributionsstationer för flytande bränsle med en total bränslecisternvolym på minst 10 m³. Den årliga miljöskadeavgiften ska också betalas t. ex. för lagring av flytande bränslen eller av kemikalier i flytande form som är farliga för hälsan eller miljön som avses i bilaga 1.

Transportbranschen ska enligt förslaget inte omfattas av miljöskadeavgiften. Transporter av olja och andra kemikalier och yrkesmässig trafik som medför risk för skada och risk för förorening hör dock i allmänhet till företagsverksamhet med skyldighet att betala miljöskadeavgift. Årlig miljöskadeavgift omfattar också vissa hamnar och flygplatser samt kemikaliebangårdar eller terminaler, som avses i bilaga 1, där hälso- eller miljöfarliga kemikalier förflyttas från ett transportmedel till ett annat transportmedel eller ett upplag, eller från ett upplag till ett transportmedel, dock inte förflyttning av stycke gods.

I 4 mom. ska det föreskrivas om situationer där en och samma verksamhet, såsom hanteringsområden eller produktionsprocesser för avfall, hör till flera än en av de avgiftsklasser som avses i bilaga 1. Den årliga miljöskadeavgiften ska betalas enligt den avgiftsklass som motsvarar den högsta avgiften. Utgångspunkten när avgiftsklassen bestäms ska vara att det fastställs en avgiftsklass för varje verksamhet som medför risk för förorening av miljön.

7 §. Skyldighet att betala miljöskadeavgift av engångsnatur. I paragrafen föreslås bestämmelser om skyldighet att betala en miljöskadeavgift av engångsnatur för verksamhetsutövare som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön. De verksamheter som utgör grunden för betalningsskyldigheten preciseras i bilaga 2 till lagen. Miljöskadeavgiften av engångsnatur är enligt förslaget 400 euro.

Skyldighet att betala miljöskadeavgift av engångsnatur ska gälla sådana verksamhetsutövare som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön, men i mindre utsträckning än verksamheten hos dem som omfattas av skyldigheten att betala årlig miljöskadeavgift. Genom miljöskadeavgiften av engångsnatur utvidgas också antalet betalningsskyldiga i systemet jämfört med den nuvarande miljöskadeförsäkringen.

Den allmänna utgångspunkten för skyldigheten att betala miljöskadeavgift är att verksamhet som medför risk för förorening av miljön och som omfattas av tillståndsförfaranden eller andra godkännandeförfaranden alltid är förenad med skyldighet att betala miljöskadeavgift antingen årligen eller av engångsnatur. Djurstallar som är skyldiga att betala miljöskadeavgift är dock endast de djurstallar som avses i bilaga 1 och som omfattas av den årliga avgiften. För andra djurstallar som är föremål för de tillståndsförfaranden eller andra godkännandeförfaranden som

avses ovan föreskrivs ingen skyldighet att betala en miljöskadeavgift av engångsnatur. Begränsningen av betalningsskyldigheten som gäller djurstall gäller uppskattningsvis cirka 3800 djurstall, som inte heller omfattas av den nuvarande miljöskadeförsäkringen. Utan denna begränsning skulle den sammanlagda summan engångsavgifter som skulle tas ut av branschen uppgå till 1 520 000 euro på grund av det stora antalet verksamhetsutövare. I en jämförelse av branscher skulle branschen vara den största betalaren av engångsavgifter. Detta är inte förenligt med skrivningen i regeringsprogrammet för statsminister Marins regering: "lantbruksföretagarna kommer inte att orsakas extra kostnader på grund av lagstiftningsåtgärder utan att få ekonomisk kompensation".

Ett betydande antal av den verksamhet som omfattas av en miljöskadeavgift av engångsnatur preciserad i bilaga 2 är verksamhet för vilken tillståndsansökan enligt miljöskyddslagen avgörs av kommunen. Till de avgiftsskyldiga räknas dessutom anmälningspliktig och registreringspliktig verksamhet enligt miljöskyddslagen. [Kompletteras för Ålands del]

Skyldigheten att betala miljöskadeavgift av engångsnatur ska också gälla fiskodlingar samt torvutvinning och därtill anknuten dikning, även om tillståndsansökan som gäller dem enligt miljöskyddslagen avgörs av den statliga miljötillståndsmyndigheten. [Kompletteras för Ålands del] Verksamheten i fiskodlingar samt torvutvinning och därtill anknuten dikning medför kontinuerlig förorening av vattendrag, men när dessa verksamheter upphör minskar också de olägenheter som orsakas av förorening avsevärt. Verksamheterna har inte heller samband med samma slag av oväntad risk för sporadiska utsläpp som i verksamhet som grundar sig på användning av kemikalier.

Utsläpp av näringsämnen är den mest betydande miljökonsekvensen av fiskodling i Finland. Utsläppet av näringsämnen från fiskodlingar belastar vattendrag och kan medföra lokala problem med övergödning. Utsläppen av näringsämnen härstammar nästan i sin helhet från fiskfoder. Vid uppfödning i dammar med naturligt foder kan eventuell gödsling och tömning av dammarna medföra ökad belastning. Andra miljökonsekvenser orsakas i olika skeden av produktionen till exempel av växthusgaser, antifoulingpreparat för organismer i nätkassar och av badningsmedel, såsom formalin. (Anvisning om miljöskydd vid fiskodling. Miljöministeriets publikationer 2020:22, på finska, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162452/YM_2020_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y.) Fiskodlingars verksamhet är verksamhet som medför risk för förorening av miljön, men eftersom de mest betydande miljökonsekvenserna av verksamheten hör till sådan belastning av vattendrag som inte bedöms medföra skador eller kostnader som ska ersättas ur miljöskadefonden ska verksamheten hör till skyldigheten att betala avgift av engångsnatur.

Torvutvinning och därtill anknuten dikning ska omfattas av miljöskadeavgift av engångsnatur också på grund av den kraftiga strukturomvandlingen som varit snabbare än väntat i branschen. I bakgrunden till strukturomvandlingen i torvbranschen finns en kraftigt minskad efterfrågan på energitorv, särskilt till följd av att prisstegring för utsläppsrätten har varit betydligt snabbare än enligt tidigare prognoser. Det anses inte ändamålsenligt att rikta en skyldighet att betala årlig miljöskadeavgift till företagare för vilka förutsättningarna för affärsverksamheten har försämrats märkbart och för vilka man genom samhällseliga åtgärder försöker stödja en kontrollerad övergång till ny affärsverksamhet samt företagares och arbetstagares möjligheter att få nytt jobb eller till omskolning. Torvutvinningen och därtill hörande dikning ska ändå omfattas av miljöskadeavgift av engångsnatur, eftersom det gäller verksamhet som medför risk för förorening av miljön.

Enligt 2 mom., om en årlig miljöskadeavgift ska betalas för verksamheten, tas det inte ut någon miljöskadeavgift av engångsnatur som överlappande avgift för samma verksamhet. Momentet

tillämpas i situationer där verksamheten är tillstånds-, anmälnings- eller registreringspliktig enligt miljöskyddslagen på mer än en grund och den inbegriper verksamhet som omfattas av både en årlig avgift och en avgift av engångsnatur.

8 §. När skyldigheten att betala miljöskadeavgift inträder. Skyldigheten att betala miljöskadeavgift inträder vid ingången av det kalenderår då verksamheten inleds. I praktiken bestäms tidpunkten för inledande av verksamheten enligt den gällande lagstiftningen om tillståndsplikt för eller något annat förfarande för godkännande av verksamhet som medför risk för förorening av miljön och tolkningen av den.

Betalningsskyldigheten för nya tillståndspliktiga verksamheter som omfattas av tillämpningsområdet för miljöskyddslagen inträder när miljötillstånden har vunnit laga kraft eller när ett så kallat tillstånd att inleda verksamhet har beviljats enligt 199 § i miljöskyddslagen. Betalningsskyldigheten för anmälningspliktig verksamhet inträder när myndigheten fattat beslut i ett anmälningsärende (115 d § i miljöskyddslagen). Om myndigheten inte har meddelat beslut om ett anmälningsärende inom 120 dygn efter det att verksamhetsutövaren har gjort skriftlig anmälan om verksamheten inträder betalningsskyldigheten efter att denna tidsperiod har löpt ut. Betalningsskyldigheten för verksamheter som ska registreras inträder enligt myndighetens meddelande om registrering (miljöskyddslagen 117 §).

Vid stora investeringsprojekt kan det gå en ansenligt lång tid mellan det att ett tillståndsbeslut kommer och den tidpunkt när verksamheten inleds. I princip ska verksamhetsutövaren i ansökan om miljötillstånd och i en anmälan enligt 115 a § den planerade tidpunkten för inledandet av ny verksamhet föras fram. Om tidpunkten för inledandet ändå inte framgår av tillståndsansökan eller tillståndsbeslutet, eller om tidpunkten är en annan än vad som meddelats ska verksamhetsutövaren på det sätt som 170 § i miljöskyddslagen förpliktar till sörja för att tillsynsmyndigheten underrättas om tidpunkten för inledandet. Då bestäms betalningsskyldigheten enligt den anmälda tidpunkten för inledandet. Också den som utövar anmälningspliktig verksamhet ska enligt 170 § i miljöskyddslagen underrätta tillståndsmyndigheten om inledandet av den verksamhet som anmälan avser skjuts upp (eller återkallas), varvid bestäms betalningsskyldigheten enligt den anmälda tidpunkten för inledandet.

[Kompletteras för Ålands del]

9 §. När skyldigheten att betala årlig miljöskadeavgift upphör. Skyldigheten att betala årlig miljöskadeavgift upphör vid utgången av det år då verksamheten har upphört. Dessutom förutsätts det att det tillstånd eller annat beslut som gäller verksamheten ska ha upphört att gälla. Betalningsskyldigheten upphör inte om verksamheten till exempel har avbrutits på grund av tillfällig insolvens och tillståndet eller annat beslutet fortfarande är i kraft.

Bestämmelser om när tillstånd eller annat beslut upphör att gälla finns i 9 kap. i miljöskyddslagen. [Kompletteras för Ålands del]

Enligt 2 mom. upphör skyldigheten att betala en årlig miljöskadeavgift för gruvdrift och för en avstjälningsplats vid utgången av det år då deponier för utvinningsavfall eller avstjälningsplatser har stängts och övriga åtgärder som gäller stängning och som anges i miljötillståndet har vidtagits ändamålsenligt. Syftet med momentet är att precisera att betalningsskyldigheten inte gäller gruvor eller avstjälningsplatser som är föremål för slutgranskning.

10 §. Myndigheten för uppbörd av avgifter. I paragrafen ska det finnas bestämmelser om myndigheten för uppbörd av den årliga miljöskadeavgiften och miljöskadeavgiften av engångsnatur.

I 11 paragrafen i den föreslagna lagen ska det föreskrivas om uttag av miljöskadeavgift. Uppbördsmyndigheten ska vara Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX. [I landskapet Åland påförs avgiften av Statens ämbetsverk på Åland, på vilket tillämpas vad som i den föreslagna lagen föreskrivs om Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX.]

11 §. Uttag av miljöskadeavgift och ränta. I 1 mom. ska det finnas bestämmelser om uttag av miljöskadeavgift och förfallodagar. Miljöskadeavgiften förfaller till betalning vid en tidpunkt som uppbördsmyndigheten bestämmer, dock tidigast den sista dagen i april året efter det år då verksamheten inleddes. Uppbördsmyndigheten sänder avgiftsbeslutet till de avgiftsskyldiga senast 30 dagar före förfallodagen.

I 2 mom. ska det föreskrivas om dröjsmålsränta på miljöskadeavgiften som har betalats efter förfallodagen. Bestämmelser om beräkning av dröjsmålsränta finns i lagen om skattetillägg och förseningsränta (1556/1995), som också tillämpas på andra betalningar som ska likställas med skatt som ska betalas till staten eller kommunen.

12 §. Försummelse att betala miljöskadeavgift. Uppbördsmyndigheten får den information om att den avgiftsskyldiga verksamheten bedrivs som behövs för att påföra miljöskadeavgiften av tillståndsmyndigheten eller direkt ur miljöskyddsmyndighetens datasystem. Bestämmelser om registrering av uppgifter i datasystemet för miljövrdsinformation finns i 115 a, 116 och 223 § i miljöskyddslagen. [Kompletteras]

I situationer där miljöskadeavgiften försummas har uppbördsmyndigheten inte fått information om den avgiftspliktiga verksamhet, dvs. verksamhetsutövaren har bedrivit verksamhet som medför risk för förorening av miljön utan ett miljötillstånd eller låtit bli att iakttä något annat lagstadgat förfarande för att förebygga miljöförorening. Uppbördsmyndigheten därför inte har fastställt någon miljöskadeavgift. När saken framkommit påför uppbördsmyndigheten den miljöskadeavgift eller en del av den som inte tagits ut av verksamhetsutövaren förhöjd med 50 procent. Efteruppbörd av en förhöjd miljöskadeavgift kan verkställas inom tre år från ingången av kalenderåret efter det år då avgiftsskyldigheten skulle ha inträtt.

3 kap. Ersättningar och understöd

13 §. Villkor för utbetalning av ersättning. Ur miljöskadefonden ska två slag av ersättning betalas: ersättning till de skadelidande samt ersättningar för kostnader för bekämpning och återställande till myndigheter och andra som deltagit i bekämpning och återställande av skadad miljö. De skador som ska ersättas ska preciseras i 14 §. I 15 § ska det föreskrivas om vilka kostnader som ska anses vara kostnader för bekämpning och återställande som berättigar till ersättning.

I 1 mom. föreskrivs om förutsättningarna för utbetalning av ersättning. Enligt 1 mom. 1 punkten betalas ersättning ur fonden för skada samt för kostnader för bekämpning och återställande, om ersättningen inte helt kan tas ut av den som med stöd av någon annan lag är skyldig att ersätta skadan eller svarar för kostnader för bekämpning och återställande, och om ersättningen inte betalas ur en säkerhet som ställts eller en försäkring som tecknats av den ersättningskyldige eller av den som svarar för kostnaderna. I praktiken är det i allmänhet fråga om att den ersättningskyldige eller den som ansvarar för kostnaderna är insolvent. Enligt 1 mom. 2 punkten ska ersättning ur miljöskadefonden betalas för skada samt för kostnader för bekämpning och återställande också i de fall där det inte har kunnat utredas vem som är ersättningskyldig eller vem som svarar för kostnaderna för bekämpning och återställande. I sådana fall är till exempel den som orsakat en oljeskada okänd.

Primärt fastställer de bestämmelser som grundar sig på ersättnings- eller kostnadsansvar vilka ersättningar den som ansöker om ersättning kan betalas ur fonden. Till den del det gäller ersättning av skada ingår de bestämmelser som grundar sig på primärt ersättningsansvar till exempel på lagen om ersättning för miljöskador (737/1994), skadeståndslagen (412/1974) eller sjölagen (674/1994).

Det administrativa ersättningssystem som grundar sig på fonden ska inte inverka på det primära ansvaret hos den som orsakat skadan att ansvara för verksamhet som medför risk för förorening av miljön och följderna av den. Huvudregeln är, att tillsynsmyndigheten vid behov uppmanar eller ålägger verksamhetsutövaren eller någon annan ansvarig att uppfylla sin skyldighet enligt denna lag att till exempel förebygga eller begränsa förorening av miljön. Åläggandet kan effektiviseras genom vite eller hot om tvångsutförande eller om avbrytande. Vite eller hot om tvångsutförande får endast riktas mot en part som har rättslig och faktisk möjlighet att uppfylla huvudförpliktelsen (viteslagen 7 och 14 §). Om den som ansvarar för verksamheten är insolvent, eller om det finns oklarheter kring frågor om ansvar, kan åtgärderna inte säkerställas genom detta konventionella administrativa tvångsförfarande. För sådana fall föreskrivs i 182 a § i miljöskyddslagen om den statliga tillsynsmyndighetens befogenhet att vidta sådana åtgärder som är nödvändiga för att förebygga eller begränsa förorening av miljön som inte enligt 32 § i räddningslagen ingår i räddningsverksamheten. Åtgärder kan vidtas om verksamhet som medför risk för förorening av miljön orsakar eller hotar att orsaka allvarlig risk eller allvarlig olägenhet för hälsan eller miljön. De kostnader som åtgärderna medför kan ersättas ur miljöskadefonden, om de inte kan tas ut av den som ansvarar för verksamheten till exempel på grund av dennes insolvens.

I bedömningen av rätten till ersättning som ska betalas ur miljöskadefonden till den som ansöker om ersättning ska alla bestämmelser som gäller riktandet av ansvar som ingår i all lagstiftning och den rättspraxis som styr tolkningen beaktas. Till exempel när myndigheten vidtar de åtgärder som avses i 182 a § i miljöskyddslagen då farligt avfall på grund av försummad hantering av avfall medför allvarlig risk eller allvarlig olägenhet för hälsan eller miljön, eller om den som ansvarar för verksamhet som avses i paragrafen är avfallsinnehavaren, om inte annat bestäms i 4 kap. (ansvaret för att ordna avfallshantering), i 5 kap. (kommunalt anordnad avfallshantering) eller 6 kap. (producentansvar) i avfallslagen (avfallslagen 28 § 1 mom.). Dessa aktörer har det primära ansvaret för att ordna avfallshanteringen och de kostnader som hör till. Med avfallsinnehavare avses avfallsproducenten, fastighetsinnehavaren eller någon annan som är i besittning av avfallet (6 § 1 mom. 5 punkten i avfallslagen). Avfallsinnehavaren är i regel den i vars fysiska besittning avfallet är (RP 199/2010 rd, s. 87). I EU-domstolens rättspraxis har en aktör som utövar bestämmande inflytande över avfall eller använder produkter också kunnat betraktas som avfallsinnehavare även om denna inte skulle ha haft det i sin fysiska besittning. Begreppet avfallsinnehavare och det ansvar för avfallshanteringen som följer av det har kopplingar till principen om förorenarens ansvar i 20 § i avfallslagen (C-1/03 van de Valle och C-188/07 Commune de Mesquer).

Ett konkursbos ställning som avfallsinnehavare har bedömts i högsta förvaltningsdomstolens rättspraxis som gäller tolkning av avfallslagen (HFD 2003:51, HFD 2017:53. I avgörandet HFD 2003:51 konstaterades att ett konkursbo enligt bestämmelserna i avfallslagen som innehavare av problemavfall var ansvarigt för leverans av avfallet till behörig behandling. På motsvarande sätt ansågs i HFD:s avgörande 2017:53 att ett konkursbo enligt avfallslagen i egenskap av avfallsinnehavare var ansvarigt för att avfallskemikalierna och annat som farligt klassificerat avfall lämnades till en vederbörlig behandlingsanläggning.

Ersättning ur miljöskadefonden ska betalas först i sista hand, det vill säga när det inte går att ta ut ersättning i sin helhet av någon av dem som enligt lag är ansvariga. När förutsättningarna för

betalning av ersättning bedöms ska det beaktas att det i lag till vissa delar bestäms att förorenaren på ett kompletterande sätt är subsidiärt ansvarig i fall där det inte är möjligt att hänföra ansvaret till förorenaren till exempel på grund av insolvens eller för att ursprunget till förorening av miljön är okänd. Bestämmelser om offentligrättsligt ansvar som ska beaktas med tanke på det ingår till exempel i 133 § i miljöskyddslagen där det föreskrivs om skyldighet att sanera mark och grundvatten och hur skyldigheten ska åläggas antingen förorenaren, områdets innehavare eller kommunen. Dessutom ansvarar enligt 28 § i avfallslagen fastighetsinnehavaren för avfallshanteringen, om avfallsinnehavaren inte fullgör sin skyldighet eller inte anträffas och om fastighetsinnehavaren har tillåtit den avfallsgenererande verksamheten på fastigheten eller tillåtit att avfall förs till fastigheten.

Att ersättningar ur miljöskadefonden ska betalas i sista hand innebär också till exempel att i fall där lagen om ersättning för miljöskador ska tillämpas den skada som orsakats ska ersättas ur fonden endast om det inte går att ta ut ersättning av den 1) vars verksamhet har orsakat miljöskadan, 2) som är jämförbar med en verksamhetsutövare som avses i 1 punkten, samt 3) till vilken den skadevållande verksamheten har överlåtit, om mottagaren vid överlåtelsen kände eller borde ha känt till skadan eller en störning som avses i 1 § eller risk för dem (lagen om ersättning för miljöskador 7 §).

Det att ersättning inte har gått att ta ut till fullt belopp innebär i allmänhet att den ersättningskyldige eller den som ansvarar för kostnaderna för bekämpning och återställande är insolvent. Insolvensen ska bedömas från fall till fall vid beslut om huruvida den som ansöker om ersättning ska ha rätt till ersättningar som betalas ur miljöskadefonden. Ur miljöansvarets perspektiv innebär insolvens primärt en störning som beror på annat än tillfällig brist på medel hos verksamhetsutövaren eller någon annan ansvarig, som i praktiken försvårar eller hindrar verksamhetsutövaren från att sörja för att uppfylla sina miljöansvar eller miljöskyldigheter på det sätt som miljölagstiftningen förutsätter. I konkurslagen avses med insolvens att gäldenären inte kan betala sina skulder när de förfaller till betalning och att denna oförmåga inte är endast tillfällig. Insolvens undanröjer inte en gäldenärs eller ett konkursbos miljöansvar enligt miljölagstiftningen. I praktiken blir miljöansvaret dock ofta eftersatt därför att konkursboet inte har medel för att sköta det. Av de konkurser som inleds förfaller cirka två tredjedelar på grund av brist på medel.

I 1 mom. 1 punkten ska det föreskrivas att en förutsättning för att ersättning ska betalas ur miljöskadefonden också är att ersättningen inte betalas ur en säkerhet som ställts eller en försäkring som tecknats av den ersättningsskyldige eller av den som svarar för kostnaderna. En säkerhet ska inverka på de belopp för ersättningarna som ska betalas ur fonden. Användningen av säkerheter ska vara primär i förhållande till ersättningar som ska betalas ur miljöskadefonden. I praktiken kan vid subsidiärt ansvar en del av de kostnader som uppkommer på grund av åtgärder för avslutande och eftervård av verksamheten komma att bli täckta med säkerheter och en del ur miljöskadefonden. Säkerheternas användningsområde eller huruvida en säkerhet i ett enskilt fall blivit korrekt ställd eller ej ska dock inte påverka de eventuella ersättningar som ska betalas ur miljöskadefonden. Till exempel det, att den säkerhet som bestämts i tillståndet visar sig vara otillräcklig, ställandet av en höjd säkerhet har dröjt på grund av ändringssökande eller det, att verksamhetsutövaren från början har försummat att ställa säkerheter ska inte påverka de ersättningar som ska betalas ur fonden.

Säkerheter som avses i momentet är till exempel säkerhet för avslutande av gruvdrift enligt gruvlagen och säkerhet för avfallsbehandlingsverksamhet enligt miljöskyddslagen, vilka är en del av det urval av metoder som säkerställer förorenarens ansvar när verksamheten avslutas och som kan användas av myndigheten till exempel i fall av insolvens. Genom säkerheterna täcks vissa lagstadgade avslutande åtgärder och åtgärder för eftervård som följer på avslutandet av

tillståndspliktig verksamhet som kan förutses vid tillståndsprovningen i fall där verksamhetsutövaren inte av en eller annan orsak sköter dem. En säkerhet som avses i momentet är också till exempel säkerhet enligt sjölagen. Enligt sjölagen kan ägaren till ett fartyg i stället för att teckna en försäkring utfärda säkerhet för att täcka de sjörättsliga krav som eventuellt kan ställas på ägaren.

Också den ansvariges säkerheter, inklusive obligatoriska försäkringssystem som gäller en viss verksamhet, såsom trafikförsäkring som avses i trafikförsäkringslagen, ska tas i beaktande när man bedömer rätten för den som ansöker om ersättning att få ersättning ur miljöskadefonden. En säkerhetsersättning ska minska på det ersättningsbelopp som ska betalas ur fonden.

14 §. Skada som ersätts. Ur miljöskadefonden betalas ersättning för de skador som i dagsläget omfattas av ersättning enligt oljeskyddsfonden och den obligatoriska miljöskadeförsäkringen. Avsikten är att det ut miljöskadefonden, till skillnad från den nuvarande miljöskadeförsäkringen, också ska betalas ut ersättning för vissa transport- och trafikskador till följd av oljeutsläpp eller andra kemikalieutsläpp.

Trafikolyckor och andra situationer där skador uppstår i trafiken kan leda till utsläpp i miljön av drivmedel eller kemikalier i lasten. Sådana situationer kan leda till exempelvis personskador eller egendomsskador. Oljeskador i samband med transporter ersätts för närvarande i sista hand ut oljeskyddsfonden, oberoende av trafikmedlet eller transportsättet. Kravet på verksamhet på ett bestämt område utesluter skadefall orsakade av enskilda trafikmedel under transporter, från tillämpningsområdet för miljöskadelagen. Därmed betalas i sådana fall ingen ersättning ur den nuvarande miljöskadeförsäkringen (1 § i lagen om miljöskadeförsäkring).

Enligt den föreslagna 1 mom. 1 punkten betalas ersättning ur miljöskadefonden för miljöskador som avses i miljöskadelagen. Men miljöskada avses skador som verksamhet på ett bestämt område har orsakats i omgivningen genom 1) förorening av vatten, luft eller mark, 2) buller, skakning, strålning, ljus, värme eller lukt eller 3) någon annan liknande störning. Som verksamhet betraktas också att hålla väg, järnväg, hamn eller flygplats samt andra med dessa jämförbara trafikområden. Enligt 5 § i miljöskadelagen bestäms ersättning för person- och sakskador enligt 5 kap. i skadeståndslagen. Skadeståndslagen tillämpas också i övrigt på ersättning för miljöskador, om inte något annat följer av miljöskadelagen (2 § 5 mom. i miljöskadelagen). Således kan exempelvis den skadelidandes medverkan till skadan enligt 6 kap. 1 § i skadeståndslagen leda till jämkning av det skadestånd som betalas ur miljöskadefonden.

På samma sätt som ur den nuvarande oljeskyddsfonden och miljöskadeförsäkringen ersätts ur miljöskadefonden för avvärjande och återställande av miljöskador som avses i 6 § i lagen om ersättning för miljöskador. Med detta avses kostnader för behövliga åtgärder som någon har vidtagit för att avvärja risken för miljöskador som gäller honom eller för att återställa den skadade miljön i sitt tidigare skick. Ur fonden ska dessutom ersättas de kostnader som en myndighet orsakats för avvärjande och återställande av miljöskador, när kostnaderna beror på åtgärder som har vidtagits i syfte att avvärja risken för eller verkningarna av störningar som avses 1 § i miljöskadelagen eller för att återställa miljön i sitt tidigare skick. En förutsättning för att myndigheterna ska få ersättning för kostnader för bekämpning och återställande av skador är i enlighet med vad som föreskrivs i miljöskadelagen att kostnaderna är skäliga i förhållande till störningen eller risken för störning och till den nytta åtgärderna har medfört. I situationer där 6 § i miljöskadelagen tillämpas förutsätts det inte nödvändigtvis att en miljöskada har drabbat eller hotat någon enskild. Det kan också vara fråga om en störning som kränker allmänt intresse, exempelvis att grundvattnet förorenas på den skadavällandets eget område. Myndighetens rätt till ersätt-

ning gäller inte kostnader för tvångsutförande. Bestämmelser om indrivning av sådana kostnader finns i 17 § i viteslagen (1113/1990). På detta sätt har man velat säkerställa att två besluts- och indrivningssystem inte sammanblandas utan anledning (RP 165/1992 rd).

Tillämpningen av miljöskadelagen när ersättningar ur miljöskadefonden bestäms avgränsas i det föreslagna 2 mom. på så sätt att det ur fonden inte betalas sådan förhandsersättning som avses i 9 § i miljöskadelagen och att miljöskadefonden inte har en sådan inlösningsskyldighet som avses i 10 § i den lagen. Samma avgränsning finns i den gällande lagen om oljeskyddsfonden och lagen om miljöskadeförsäkring.

I 1 mom. 2 och 3 punkten föreskrivs det om de skadelidandes rätt till ersättning ur miljöskadefonden för vissa skador orsakade av oljeutsläpp eller andra kemikalieutsläpp i vägtrafik och järnvägstrafik. Enligt vad som observerats i utredningarna om finansieringsmodeller för subsidiärt ansvar för miljöskador (Tovarama) och om miljöskador i Finland (Önse) bedöms ersättningarna till enskilda skadelidande bli små i dessa situationer.

Enligt 1 mom. 2 punkten ska ersättning betalas ur miljöskadefonden för skador orsakade av oljeutsläpp eller andra kemikalieutsläpp som beror på ett fordon eller användningen av ett sådant, om skadan inte ersätts från en trafikförsäkring som avses i trafikförsäkringslagen. I enskilda fall kan sådan skada som ersätts ur miljöskadefonden, på det sätt som beskrivs i utredningen om finansieringsmodeller (Tovarama) orsakas exempelvis av ett fordon som parkeras långvarigt eller som förvaras utanför vägområdet, när fordonet inte omfattas av trafikförsäkring. I enlighet med momentet utgår ersättning ur miljöskadefonden till exempel för skadegörelse som en okänd person orsakar genom vandalisering eller bränslestöld från ett motorfordon i en situation där ägaren har handlat omsorgsfullt. Den som besitter ett förorenat område kan ändå bli ansvarig för att sanera området i enlighet med miljöskyddslagen.

Ett sådant fall som beskrivs i utredningen om finansieringsmodeller har emellertid ersatts ur oljeskyddsfonden. Någon hade brutit sig in i ett tungt fordon som ägaren parkerat på gården med den påföljden att det runnit drivmedel ur fordonet ut i marken. Det är dock sällsynt att sådana skador ersatts ur oljeskyddsfonden.

Enligt trafikförsäkringslagen (44 §) ersätter Trafikförsäkringscentralen personskador som orsakas av användning i trafik i Finland av fordon som förblir okända samt saksador som drabbar hov- eller klövdjur och andra saksador som orsakas i samband med betydande personskador. Det faktum att Trafikförsäkringscentralen ansvarar för saksador som orsakats ett okänt fordon (och drabbar ett annat än ett hov- och klövdjur) endast om också betydande personskador uppstår i samband med skadan (RP 123/2015 rd) utesluter skador från ersättning ur trafikförsäkring (se även utredningen om finansieringsmodeller, Tovarama). Trafikförsäkringscentralen ersätter dessutom skador som orsakas av oförsäkrade och utländska fordon.

Det som är centralt med avseende på miljörisiker förknippade med transporter är transport av farliga ämnen, som regleras för att förebygga och avvärja skador och risker sådana transporter medför för människor, miljön eller egendom. Lagen om transport av farliga ämnen innehåller inga ersättnings- eller försäkringskrav med tanke på miljöskador. På transport av farligt gods tillämpas allmänna ansvarsbestämmelser som tillämpas på den berörda transportformen. Många av bestämmelserna baseras på internationella bestämmelser eller EU-lagstiftning. I ersättningsärenden har också försäkringssystemet för det specifika trafikmedlet betydelse (RP 220/2021 rd, se även utredningen om finansieringsmodeller, Tovarama).

Enligt 1 mom. 3 punkten ska ersättning ur miljöskadefonden betalas för skador orsakade av oljeutsläpp eller andra kemikalieutsläpp som beror på ett spårfordon eller användningen av ett

sådant. Såsom beskrivs i utredningen om finansieringsmodeller (Tovarama) är antalet miljöskadefall orsakade av järnvägstrafiken litet, men i praktiken har det konstaterats att ett enskilt skadefall kan vara betydande ur miljösynpunkt och även ekonomiskt. Järnvägsoperatörernas ersättningsansvar grundar sig på spårtrafiklagen (1302/2018). Enligt 182 § i den lagen ska en operatör ha en tillräcklig ansvarsförsäkring för att täcka skada som operatören enligt lag eller avtal ansvarar för. Bestämmelser om ersättning för person- och saksador som orsakats i spårtrafiksystemet finns i lagen om ansvar i spårtrafik. Ersättningsansvaret enligt den lagen är inte lika heltäckande som ansvaret enligt miljöskadelagen. Enligt lagen om ansvar i spårtrafik ersätts inte ekonomiska skador som inte har samband med person- eller saksador eller sådana kostnader för avvärjande och återställande som avses i 6 § i miljöskadelagen.

Skador orsakade i spårtrafik eller bekämpningskostnader ur oljeskyddsfonden har inte ersatts på åtminstone 25 år. Eftersom endast ett fåtal och identifierbara operatörer bedriver spårtrafik i Finland är det sannolikt att beloppet på dessa ersättningar inte heller blir stort för den föreslagna miljöskadefondens del.

I sjötrafiken kompletteras förorenarens ansvar och försäkringar av sekundära fondsystem som delvis täcker oljetankfartygens last (IOPC Fund) och, när konventionen om farliga och skadliga ämnen (HNS-konventionen) träder i kraft, också skador som orsakas av kemikalietransporter. Enligt 2 § 2 mom. ska den föreslagna lagen inte tillämpas på skador som omfattas av tillämpningsområdet för den internationella fonden för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja (IOPC Fund), även om sjötransport av olja är förenad med en risk för enskilda omfattande oljeskador där kostnaderna för oljebekämpning och skadestånd överstiger ersättningstaket för fartygets eget försäkringsskydd och för den internationella fonden för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja, dvs. den internationella oljeskadefonden. Det är fråga om betydande skador i exceptionella lägen där det inte är motiverat att skapa kompletterande beredskap till det internationella fondsystemet genom en nationell miljöskadefond. En motsvarande avgränsning kommer att göras när HNS-konventionen träder i kraft och blir bindande för Finland. Det fastställs en övre gräns också för ersättning ur den fond som inrättas genom HNS-konventionen. När gränsen överskrids kommer en del av kostnaderna inte att täckas.

Sjölagens 10 kap. baserar sig i fråga om ansvaret för att ersätta skador som orsakats av transport av beständiga oljor på det internationella skadeståndssystemet, men kapitlet innehåller också nationella specialbestämmelser om oljeskador som orsakats av andra fartyg än oljetankrar. Enligt den föreslagna 1 mom. 4 punkten ska ersättning på samma sätt som ur den nuvarande oljeskyddsfonden betalas ur miljöskadefonden för andra oljeskador än de som avses i 10 kap. 2 § 1 mom. i sjölagen. Enligt 10 kap. 1 § 3 punkten i sjölagen inbegriper en oljeskada både skador som orsakas av förorening genom olja och skador och kostnader som orsakas av förebyggande och återställande åtgärder. Enligt samma bestämmelse ersätts även förlust av inkomst när miljön försämras på grund av oljeskada. Med stöd av detta kan exempelvis en yrkesfiskare få ersättning vid inkomstförlust.

Enligt den föreslagna 1 mom. 5 punkten betalas det ersättning ur fonden för i 10 a kap. i sjölagen avsedd skada orsakad av förorening genom bunkerolja. Genom 10 a kap. i sjölagen sattes man i kraft 2001 års internationella konvention om ansvarighet för skada orsakad av förorening genom bunkerolja (International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage, FördrS 3/2009). Konventionen är inte förenad med något internationellt fondsystem. Eftersom den obligatoriska försäkring som är kopplad till konventionen bestäms enligt fartygets storlek kan det hända att stor skada som orsakats av ett litet fartyg delvis inte ersätts. Därför föreslås det att paragrafen också föreskriver om en möjlighet att i sista hand få ersättning ur miljöskadefonden i fråga om föroreningsskador orsakade av fartygets eget bränsle.

Enligt den föreslagna 1 mom. 6 punkten ska ersättning ur miljöskadefonden betalas för skador orsakade av oljeutsläpp eller andra kemikalieutsläpp som ersätts med stöd av 7 kap. i sjölagen. Ansvaret grundar sig på vållande. Det stränga ansvaret för skador som orsakas av farliga och skadliga ämnen som transporteras till sjöss kommer att grunda sig på 11 kap. i sjölagen i stället för dess 7 kap. när HNS-konventionen träder i kraft.

Inom inlandssjöfarten är fartygsbränslet och fartygens smörjmedel de mest sannolika orsakerna till miljöförorening. Om det inte är fråga om en situation som avses i 10, 10 a eller 11 kap. i sjölagen, förutsätter ersättningsansvaret vållande från fartygsägarens eller besättningens sida (7 kap. i sjölagen). Också i dessa fall täcker försäkringarna största delen av skadorna och kostnaderna för förebyggande.

Erfarenheterna av oljeskyddsfonden visar att de oljeutsläpp som upptäcks i sjöar och vattendragen oftast är en följd av skador på land. De är på samma sätt som skador orsakade av sjöburna färdmedel som förblir okända i allmänhet små, och kostnaderna för förebyggande är skäliga. I vissa situationer kan oljeutsläpp i vattnet smutsa ned båtar, bryggor eller fiskeredskap vid stränderna, men kostnaderna för sådant har endast i mycket sällsynta fall ersatts ur oljeskyddsfonden.

De utsläpp av olja eller andra kemikalier som fartygstrafiken orsakar kan i värsta fall medföra betydande konsekvenser och kostnader. I dessa fall är det emellertid i allmänhet fråga om skador som orsakas av fartyg inom handelssjöfarten. I regel ersätts kostnaderna för skadan då ur fartygets försäkring.

Förslaget innebär att det inte betalas ut ersättning ur miljöskadefonden för miljöskador i anslutning till luftfart som orsakas av ett enskilt luftfartyg. Skadeståndsansvaret för skada som orsakas utomstående vid luftfart är strikt (136 § i luftfartslagen (864/2014)). Luftfartsverksamhet kräver obligatorisk försäkring. Föreskrifter om detta finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 785/2004 om försäkringskrav för lufttrafikföretag och luftfartygsoperatörer (förordningen om luftfartsförsäkring). Miljöskador är inte uteslutna från det ansvar som avses i förordningen. På det sätt som beskrivs i utredningen om finansieringsmodeller (Tovarama) kan en situation med subsidiärt ansvar uppstå när en flygolycka orsakar miljöskada, om flygbolaget har försummat sin försäkringsskyldighet och dessutom annars är insolvent. Detta är osannolikt med tanke på tillsynen över flygbolagens solvens och försäkringar.

Enligt det föreslagna 3 mom. betalas det inte ersättning ur miljöskadefonden till den ersättningskyldige eller till den som äger eller besitter den utsläppskälla som orsakat skadan eller risken för skada då olyckan inträffade eller på vars uppdrag utsläppskällan transporterades då olyckan inträffade. Bestämmelsen motsvarar 14 § i lagen om oljeskyddsfonden.

15 §. Kostnader för bekämpning och återställande som ersätts. Paragrafen avses gälla de kostnader för bekämpning och återställande som ersätts ur miljöskadefonden. På samma sätt som ur den nuvarande oljeskyddsfonden ersätts ur miljöskadefonden enligt 1 mom. 1 punkten de kostnader för bekämpning av oljeskador som avses i räddningslagen och enligt 1 mom. 2 punkten de kostnader för efterbehandling av oljeskador som avses i räddningslagen i situationer med subsidiärt ansvar.

Med oljeskada avses oljeskador på land och fartygsoljeskador (2 a § 2 mom. 6 punkten i räddningslagen). Med oljeskada på land avses varje sådan skada eller olägenhet på land som olja som flödar ut på marken eller i vattnet förorsakar människor och natur genom att smutsa ned, fördärva eller förstöra marken, vattnen, växtligheten, djurvärlden, anläggningar eller konstruktioner (2 a § 2 mom. 4 punkten i räddningslagen). Med fartygsoljeskada avses varje händelse eller serie av händelser med samma ursprung som orsakas av ett fartyg, som medför eller kan

medföra oljeutsläpp, som äventyrar eller kan äventyra vattendrags eller den marina miljöns eller kustens tillstånd eller därmed sammanhängande intressen och som kräver brådskande åtgärder (2 a § 2 mom. 5 punkten i räddningslagen). Efterbehandling är bekämpning av oljeskador för att rengöra och iståndsätta mark, grundvatten och kustområden som förorenats av olja, efter det att de nödvändiga bekämpningsåtgärderna för att begränsa skadan och samla upp oljan har genomförts (2 a § 2 mom. 8 punkten i räddningslagen).

Med oljeskyddsfondens medel ersätts räddningsväsendet årligen cirka 0,2—0,4 miljoner euro för kostnader för bekämpning av oljeskador som orsakats av okända personer. Årlige meddelas 20—30 beslut och varje beslut kan innehålla ersättning för en eller flera skador, eftersom räddningsverken i allmänhet ansöker om ersättning i samband med sina årsansökningar. Ett urval på fyra år visar att oljebekämpningsuppdragen fördelar sig på följande sätt utifrån observationerna av utsläpp: olja på väg 55 %, olja i sjö eller hav 21 %, olja i dike 8 %, olja i parkeringshall 8 %. Det resultat som urvalet utvisar motsvarar i stor utsträckning rönerna i fråga om ersatta skador. Största delen av de bekämpningskostnader som ersätts ur oljeskyddsfonden orsakas alltså av motorfordon som förblir okända.

Avsikten är att det ur miljöskadefonden utöver oljeskador också ska betalas ersättning för kostnaderna för bekämpning av fartygskemikalieolyckor enligt räddningslagen. Med fartygskemikalieolycka avses varje händelse eller serie av händelser med samma ursprung som orsakas av ett fartyg på ett havsområde, som medför eller kan medföra utsläpp av ett annat skadligt ämne än olja, som äventyrar eller kan äventyra den marina miljöns eller kustens tillstånd eller därmed sammanhängande intressen och som kräver brådskande åtgärder (2 a § 2 mom. 7 punkten i räddningslagen). Kostnaderna för bekämpningen av fartygskemikalieolyckor ersätts inte ur den nuvarande oljeskyddsfonden, och inte heller ur den nuvarande obligatoriska miljöskadeförsäkringens försäkringarna för kemikalietankfartyg räcker dock i regel till för att täcka de skador som orsakas av fartygen. När HNS-konventionen och 11 kap. i sjölagen träder i kraft blir det ännu mer osannolikt att miljöskadefonden måste ersätta skador orsakade av kemikalietankfartyg.

Enligt 32 § 3 mom. i räddningslagen ska den myndighet som leder räddningsverksamheten vid oljeskador och fartygskemikalieolyckor skyndsamt vidta alla sådana behövliga åtgärder för att avvärja skadan eller olyckan eller begränsa den för vilka kostnaderna eller skadorna inte står i uppenbart missförhållande till de ekonomiska och andra värden som är hotade. Gränsbevakningsväsendet sörjer för räddningsverksamheten vid oljeskador och fartygskemikalieolyckor på finskt territorialvatten och inom Finlands ekonomiska zon, och marinen deltar i uppgifterna med sina kombinationsfartyg. Om ett fartyg på finskt territorialvatten eller inom Finlands ekonomiska zon sjunker, stöter på grund eller annars råkar i en situation där risken för läckage av olja eller något annat skadligt ämne är uppenbar, kan Gränsbevakningsväsendet bestämma att det ska vidtas sådana räddningsåtgärder eller andra åtgärder i fråga om fartyget eller dess last som det anser nödvändiga för att förebygga eller begränsa föroreningen av vattnet. När ett fartyg befinner sig på insjöområdet har räddningsledaren motsvarande rätt (36 b §). Räddningsverket ansvarar inom sitt område för de uppgifter som hör till räddningsverksamheten, och hit hör också bekämpning av oljeskador och andra kemikalieolyckor och begränsning av deras konsekvenser. Gränsbevakningsväsendet och räddningsverken har kommit överens om hur ansvaret är fördelat på territorialvattnen. Kommunen ansvarar vid behov för efterbehandlingen av oljeskador inom sitt område. Kommunen kan också se till att uppgiften sköts i samarbete med andra kommuner eller komma överens med räddningsverket om att det sköter uppgiften. Om efterbehandlingen av oljeskador omfattar flera kommuner, styr och samordnar närings-, trafik- och miljöcentralen efterbehandlingsarbetet (111 a §).

Den myndighet som ansvarar för bekämpningen av oljeskador och fartygskemikalieolyckor samt myndigheter som deltagit i eller gett handräckning vid bekämpningen har rätt att av den som ansvarar för skadan eller olyckan eller av dennes försäkringsgivare få ersättning för de kostnader som bekämpningen medfört i enlighet med vad som i miljöskadelagen, sjölagen, trafikförsäkringslagen, lagen om ansvar i spårtrafik eller någon annan lag föreskrivs om ersättning för miljöskador (99 a § 1 mom. i räddningslagen). Bestämmelserna i räddningslagens 99 a § 1 mom. om myndigheters rätt att få ersättning för kostnaderna för bekämpning av oljeskador och fartygskemikalieolyckor tillämpas även på kommuners rätt att få ersättning för kostnaderna för efterbehandling (111 a § 6 mom. i räddningslagen).

Bestämmelserna i 1 mom. 1 och 2 punkten begränsar inte ersättningen endast till bekämpningsmyndigheternas kostnader, utan även andra myndigheter som deltagit i bekämpningen och privatpersoner som deltagit i bekämpningsuppgifter är berättigade till ersättning. Också skador som bekämpningsarbetet orsakar någon ersätts.

Om de som deltagit i bekämpningsarbetet redan har fått ersättning för kostnaderna för bekämpning av oljeskador och fartygskemikalieolyckor under inrikesministeriets budgetmoment 26.01.25 (Bekämpning av oljeskador och kemikalieolyckor), kan ministeriet ansöka om ersättning hos miljöskadefonden. En förutsättning är då att den som orsakat skadan visar sig vara insolvent, förblir okänd eller inte kan anträffas. Det går heller inte alltid att få tillräckliga bevis på vem skadevällaren är. Budgetmoment 26.01.25 möjliggör ett snabbt ersättningsförfarande, vilket kan ha betydelse för den som har vidtagit bekämpningsåtgärderna.

Enligt 1 mom. 3 punkten ska ur miljöskadefonden också betalas ersättning till de åländska myndigheterna för täckande av oljeskador och fartygskemikalieolyckor. Enligt Ålands landskapslag (1977:16) om bekämpande av oljeskador ansvarar landskapet för bekämpningen av oljeskador inom sitt område. Landskapsregeringen kan avtala med kommunerna om samverkan i frågor som rör oljeskadebekämpning. Kostnaderna bestrides av landskapet.

Kommunerna på Åland ansvarar för ordnandet av räddningsväsendet i landskapet enligt räddningslag (2006:106) för landskapet Åland. [Kompletteras]

Enligt 1 mom. 4 punkten ska kostnader för åtgärder enligt 182 a § i miljöskyddslagen som är nödvändiga för att förebygga och begränsa förorening av miljön anses vara kostnader för bekämpning och återställande som ersätts ur miljöskadefonden. Syftet med 182 a § i miljöskyddslagen är att säkerställa att till exempel insolvens eller oklarheter i ansvarsfrågor i fråga om den som ansvarar för verksamheten inte förhindrar eller fördröjer genomförandet av nödvändiga åtgärder för förebyggande eller begränsning av förorening av miljön i allvarliga risksituationer som gäller hälsan eller miljön. Den som svarar för verksamheten enligt 182 a § i miljöskyddslagen är verksamhetsutövaren eller någon annan som ansvarar för vidtagande av åtgärderna, såsom innehavaren av området. Även annan lagstiftning kan medföra skyldighet för olika aktörer att vidta sådana åtgärder som avses i 182 a § i miljöskyddslagen (se t.ex. avfallsinnehavarens ansvar för att ordna avfallshanteringen enligt avfallslagen) (RP 116/2018 rd).

Tröskeln för tillämpning av 182 a § i miljöskyddslagen är hög. Paragrafen tillämpas bara i sällsynta och exceptionella lägen. Det ska röra sig om en faktisk risksituation och de skadliga verkningarna ska bedömas som sannolika om inga myndighetsåtgärder vidtas. Myndigheterna har inte befogenheter att vidta åtgärder om det bara är fråga om en betydande risk för skada eller olägenhet som gäller egendom eller dess användning. Åtgärderna ska dimensioneras med beaktande av proportionalitetsprincipen. Åtgärderna ska dock bedömas som helhet med hänsyn till vad avvärjande av risken och återställande av lagenligt tillstånd kräver i situationen (RP

116/2018 rd). Kostnaderna för åtgärderna återkrävs i möjligaste mån av den som skulle ha varit skyldig att vidta åtgärder.

Enligt 1 mom. 5 punkten ska kostnader för åtgärder enligt 33 § (*ingripande vid fara*) i Ålands landskapslag (2008:124) om miljöskydd anses vara kostnader för skadebekämpning som berättigar till ersättning. Om verksamhet eller anläggning innebär betydande fara för negativ miljöpåverkan eller allvarlig olägenhet kan, om den ansvarige inte omedelbart kan åläggas vidta rättelse, tillsynsmyndighet på landskapets bekostnad avhjälpa faran. Kostnaderna härför ska, om faran beror på försummelse från verksamhetsutövarens sida, återkrävas av denna. [Kompletteras]

Enligt 2 mom. ska också kostnaderna för de utredningar som har varit nödvändiga för att utföra de åtgärder som avses i 1 mom. anses vara kostnader för bekämpning och återställande.

16 §. Den skadelidandes medverkan. Paragrafen gäller den skadelidandes medverkan till uppkomsten av en skada och hur detta påverkar betalningen av ersättning. Ersättning ska betalas enbart till den del andra orsaker har bidragit till skadans uppkomst. Är den skadelidande en fysisk person, ska hans eller hennes medverkan dock kunna beaktas som en faktor som minskar ersättningen endast om medverkan har varit uppsåtlig eller berott på grov vårdslöshet.

Bestämmelser om den skadelidandes medverkan till uppkomsten av en skada och dess inverkan utbetalning av ersättning finns också i den gällande lagen om miljöskadeförsäkring (14 §).

17 §. Ersättningens belopp. För en händelse som ska ersättas betalas ersättning till ett belopp av högst 30 miljoner euro.

Till en fysisk person betalas ersättning om ersättningsbeloppet till honom eller henne överstiger 500 euro. Till en juridisk person betalas ersättning om ersättningsbeloppet överstiger 5 000 euro.

18 §. Ansökan om ersättning. Enligt det föreslagna 1 mom. ska ersättning ur miljöskadefonden sökas genom en skriftlig ansökan före utgången av kalenderåret efter den händelse som ska ersättas. Av särskilda orsaker kan dock också en ansökan som lämnats in efter den utsatta tiden tas till behandling. Det kan ta lång tid att reda ut vem som orsakat skadan, om det exempelvis finns flera möjliga utsläppskällor. Dessutom kan det ta tid att avgöra ansvarsfrågorna i olika rättsprocesser, och då är det inte möjligt att göra en ansökan inom utsatt tid. Därför är det motiverat att ansökan kan tas upp till behandling också senare.

Om ett ersättningsärende som gäller en och samma skada eller kostnader är anhängigt i domstol, kan anspråk på ersättning trots 1 mom. framställas inom ett år efter det att domen i ärendet har vunnit laga kraft, står det i 2 mom.

I 3 mom. föreskrivs det om ansökan om ersättning från fonden. Ansökan ska innehålla en utredning om den skada som ska ersättas eller om de kostnader för bekämpning och återställande som ska ersättas med kostnadsspecificeringar. Dessutom krävs det en utredning om att ersättningen inte till fullo har kunnat drivas in hos den som är skyldig att ersätta skadan eller svarar för kostnader för bekämpning och återställande och om att ersättningen inte betalas ur en säkerhet som ställts eller försäkring som tecknats av den ersättningskyldige eller av den som svarar för kostnaderna. Om det inte har kunnat utredas vem som är ersättningskyldig eller vem som svarar för kostnaderna för bekämpning och återställande, ska det framgå av utredningen vilka försök som gjorts för att anträffa den ersättningskyldige eller den som svarar för kostnaderna.

När det bedöms av om den i paragrafen avsedda utredningen är tillräcklig beaktas vilka faktiska möjligheter den ersättningssökande haft att driva in ersättningar samt att utreda vem som är ersättningsskyldig eller svarar för kostnaderna för bekämpning och återställande. Bedömningen görs från fall till fall. Exempelvis ska det anses vara en tillräcklig utredning om insolvens om konkursboet konstateras sakna medel. Också det faktum att den ersättningsskyldige nyligen på grund av annan fordran har varit föremål för utredningsförfarande och i samband med detta konstaterats vara medellös kan räcka att visa att indrivningsåtgärderna inte har kunnat lyckas. Den som ansöker om ersättning kan också ha andra grundade anledningar till att anse det vara omöjligt att få ersättning av den ersättningsskyldige. Samma slutsats kan exempelvis dras utifrån uppgifter om den ersättningsskyldiges beskattning och pension och andra upplysningar.

Enligt 4 mom. utfärdas närmare bestämmelser om ansökningsförfarandet och utredningar genom förordning av statsrådet.

19 §. Utredning av föroreningen av områden och sanering av förorenade områden.

Ansvar för förorenade områden

I 133 § i miljöskyddslagen föreskrivs det om skyldigheten att sanera mark och grundvatten. Utgångspunkten är att den som genom sin verksamhet har orsakat förorening av mark eller grundvatten är skyldig att sanera förorenad mark och förorenat grundvatten (förorenat område) och återställa marken och grundvattnet i ett sådant skick att risk eller olägenhet för hälsa eller miljö undanröjs. Enligt 133 § 2 mom. har innehavaren dessutom ansvar enligt följande: ”Om det inte kan utredas vem som har förorenat marken eller om förorenaren inte kan förmås att uppfylla sin saneringskyldighet och om föroreningen har skett med samtycke av områdets innehavare eller om innehavaren har eller borde ha känt till områdets tillstånd vid förvärvet, ska innehavaren sanera marken till den del som detta inte är uppenbart oskäligt. Områdets innehavare svarar under samma förutsättningar också för saneringen av förorenat grundvatten, om föroreningen är en följd av att marken på området i fråga har förorenats.” Kommunens ansvar grundar sig på 133 § 3 mom. Där står det att om områdets innehavare inte kan åläggas att sanera den förorenade marken, ska kommunen utreda saneringsbehovet och sanera marken på området.

Den skadelidande fastighetsägaren, som inte själv med stöd av 133 § 2 mom. är skyldig att sanera fastigheten, har i situationer av subsidiärt ansvar i praktiken två alternativ när det gäller att utreda fastighetens föroreningsgrad och få den förorenade fastigheten sanerad. Ägaren kan själv beställa utredning av föroreningsgraden och sanering av marken eller grundvattnet och vid behov anlita utomstående, såsom en byggkonsult. Som hjälp i ett sådant läge finns bland annat en handbok om hur man går till väga för att beställa ett saneringsprojekt (Pilaantuneen maaalueen kunnostushankkeen tilaaminen, rapporter från Finlands miljöcentral 1/2016, på finska). Syftet med handboken är att hjälpa den som beställer utredning av föroreningsgraden och sanering att fatta ändamålsenliga beslut i rätt tid. Dessutom kan den skadelidande med stöd av 8 § i lagen om stödjande av sanering av förorenade områden begära avgiftsbelagda sakkunnigtjänster för utredning av föroreningsgraden och sanering av området av Närings-, trafik- och miljöcentralen i Birkaland. Ersättning för kostnaderna för utrednings- och saneringsåtgärder ska sökas hos miljöskadefonden. I de situationer där den skadelidande inte har möjlighet att få ersättning för utredning eller sanering av fastigheten från miljöskadefonden kan den skadelidande enligt samma lag ansöka om understöd (6 §) eller utredning av föroreningsgraden och sanering av området (12 §) hos närings-, trafik och miljöcentralen.

Om ägaren till en förorenad fastighet inte själv är ansvarig för saneringen och den primärt ansvariga inte är känd eller insolvent, kan fastighetsägaren hamna i ett besvärligt läge. Om ägaren inte själv har de medel som behövs för saneringen måste denne invänta att kommunen utreder

saneringsbehovet och vid behov sanerar området. Även om kommunens skyldighet enligt miljöskyddslagen är ovillkorlig kan det ändå i värsta fall dröja flera år innan konkreta åtgärder inleds. Kommunerna har dåliga förutsättningar rent ekonomiskt att svara för sina skyldigheter enligt 133 § 3 mom. i miljöskyddslagen. Merparten av kommunerna saknar dessutom kompetens att genomföra saneringsprojekt. Situationen kan inte anses vara skälig ur den skadelidandes synvinkel, och därför föreslås det att det i lagen ska föreskrivas om ett förfarande för att underlätta utredning av föroreningsgraden och sanering av det förorenade området.

Utredning av föroreningsgraden av områden och sanering av förorenade områden

Det går inte alltid att genom bekämpnings- och begränsningsåtgärder fullt ut få bukt med konsekvenserna av miljöförorening, utan behovet av eventuella fortsatta åtgärder kan behöva utredas. Med fortsatta åtgärder avses exempelvis utredning av områdets föroreningsgrad och sanering av det förorenade området.

Det föreslagna 1 mom. gäller möjlighet för den skadelidande att i de situationer som avses i 14 § ansöka om ett beslut av miljöskadefonden om utredning av föroreningsgraden av ett område som den skadelidande äger, om sanering av det förorenade området och om ersättning för kostnaderna för detta. Ansökan kan gälla utredning av förorening av mark, grundvatten eller sediment och sanering av konstaterad förorening. Med område avses här både markområde (mark) och grundvattenområde. Begreppen motsvarar begreppen i 14 kap. (Sanering av mark och grundvatten) i miljöskyddslagen. Ansökan till miljöskadefonden görs i de flesta fall av ägaren till en fastighet som lidit skada, men sökanden kan också vara exempelvis den som innehar en fastighet med stöd av ett långvarigt hyresavtal till tomten eller något annat arrendavtal.

Sökandens rätt att få ett positivt beslut beror enligt 1 mom. på om det är motiverat att utreda bedöma saneringsbehovet och sanera området för att utreda och kontrollera de risker eller olägenheter för hälsan eller miljön som föroreningen orsakar. I normalfall sker saneringen så att objektet iståndsätts för samma ändamål som det hade före skadefallet.

Med den risk för hälsan som utreds avses i paragrafen sådan eventuell skada för människors hälsa som kan orsakas av exponering för skadliga ämnen. Olägenheterna för hälsan kan vara av mycket olika slag och manifesteras på olika sätt, och utredningen kräver en uppskattning av exponeringens omfattning och varaktighet samt uppgift om de skadliga ämnenas effekter. Med miljörisker avses å sin sida de skadliga effekter som skadliga ämnen i marken kan ha på biotan i influensområdet. De avsedda hälso- och miljökonsekvenserna kan manifestera sig på olika sätt, såsom försämrad kvalitet på grundvattnet eller inomhusluften eller försvagad mikrobverksamhet i marken, störningar i reproduktionen för en viss art eller minskad artrikedom.

I 2 mom. föreskrivs det om grunderna för bedömning av föroreningsgraden på ett område och av saneringsbehovet och om genomförande av saneringen. De bestämmelser som ska iakttas är desamma som vid annan bedömning av föroreningsgraden och saneringsbehovet.

Kärnbestämmelserna i miljöskyddslagen med avseende på utredning och iståndsättning av förorenade markområden är förbuden mot förorening av mark och grundvatten och bestämmelserna om sanering av förorenad mark och förorenat grundvatten. Enligt miljöskyddslagens förbud mot förorening av mark (16 §) får på eller i marken inte lämnas eller släppas ut avfall eller andra ämnen eller organismer eller mikroorganismer som försämrar markkvaliteten på så sätt att det kan medföra risk eller olägenhet för hälsan eller miljön, avsevärd minskning av trivselen eller annan därmed jämförbar kränkning av allmänt eller enskilt intresse. Syftet med förbudet är att bidra till att bevara kvaliteten på grundvattnet genom skydd mot förorening genom mar-

ken. Enligt förbudet mot förorening av grundvatten (17 §) får ämnen, energi eller mikroorganismer inte deponeras på, släppas ut på eller ledas till ett sådant ställe eller behandlas bland annat på ett sådant sätt att en kvalitetsförändring i grundvattnet på ett viktigt eller annat för vattenförsörjningen lämpligt grundvattenområde kan orsaka risk eller olägenhet för hälsan eller miljön eller grundvattnets kvalitet på något annat sätt väsentligt kan försämrats. Förbudet gäller också grundvattnet på någon annans fastighet när kvalitetsförändringen kan orsaka risk eller olägenhet för hälsan eller miljön eller göra grundvattnet obrukbart för något ändamål som det skulle kunna användas för. Förbudet mot förorening av grundvatten gäller också åtgärder vars påverkan på grundvattnets kvalitet annars kan kränka allmänt eller någon annans enskilda intresse. Bestämmelsen innebär att det också är förbjudet att orsaka risk för förorening av grundvatten.

I samband med undersökning och istandsättning av ett område måste också hälsoskyddslagen (763/1994) beaktas. Genom den garanteras att befolkningens och individens hälsa upprätthålls och främjas. Syftet med lagen är att förebygga, minska och undanröja sådana faktorer i livsmiljön som kan orsaka sanitär olägenhet (1 §). Hälsoskyddslagen innehåller bestämmelser om bland annat hushållsvatten (5 kap.) och om sanitära krav på bostäder, andra vistelseutrymmen och allmänna områden.

Enligt statsrådets förordning om bedömning av markens föroreningsgrad och saneringsbehovet (214/2007, ”PIMA-förordningen”) ska bedömningen av markens föroreningsgrad och saneringsbehovet grunda sig på en bedömning av de risker eller olägenheter som skadliga ämnen i marken orsakar hälsan och miljön, med andra ord på en riskbedömning. Bilagan till förordningen anger tröskelvärden och riktvärden för halten av de 52 skadliga ämnen som oftast förorenat marken. Värdena ska användas som hjälp vid bedömningen. Utöver förordningen styrs riskbedömningen av en anvisning som miljöministeriet publicerat om riskbedömning av förorenade markområden och hållbar riskhantering (Pilaantuneen maa-alueen riskinarviointi ja kestävä riskinhallinta, anvisningar från miljöförvaltningen 6/2014, på finska). Anvisningen preciserar de allmänna principerna i förordningen, är ett styrdokument för genomförande av en bedömning och erbjuder beslutsunderlag.

I situationer med subsidiärt ansvar måste det avgöras på vilket sätt den skadelidande fastighetsägarens rätt att utreda områdets föroreningsgrad och sanera det förorenade området kan tillgodoses. Myndighetens skyldighet när det gäller att avvärja och begränsa skador sträcker sig i allmänhet inte till sanering av ett förorenat område med stöd av en anmälan om sanering av förorenad mark.

Enligt det föreslagna 3 mom. kan miljöskadefonden anförtro utredningen av föroreningen av ett område och saneringen av ett förorenat område åt Närings-, trafik- och miljöcentralen i Birkaland. Utredning av föroreningsgraden och i synnerhet sanering av ett förorenat område är en uppgift som kräver djup sakkunskap. Därför är det motiverat att den skadelidande har möjlighet att få hjälp med att realisera ett saneringsprojekt av miljöskadefonden, som står för kostnaderna. Det ligger också i fondens intresse att utredningen och saneringen utförs kostnadseffektivt och med gott slutresultat. Den upphandlande organisationens kompetens har stor betydelse för ett lyckat slutresultat.

Identifieringen, undersökningen och istandsättningen av riskobjekten på förorenade markområden är sedan 2016 koncentrerade till Närings-, trafik- och miljöcentralen i Birkaland. Bestämmelser om dessa uppgifter finns i statsrådets förordning om närings-, trafik- och miljöcentralerna (1392/2014, ändrad 208/2016). Förordningen ska nu enligt förslaget kompletteras med en bestämmelse om de objekt som miljöskadefonden anförtro närings-, trafik- och miljöcentralen att sköta. Dessutom föreslås det att lagen om stödande av sanering av förorenade områden kompletteras med en ny 12 a §, enligt vilken Närings-, trafik- och miljöcentralen i Birkaland

i det fall som avses i 21 § i lagen om miljöskadefonden kan ordna utredningen av föroreningsgraden av ett område och saneringen av ett förorenat område på miljöskadefondens bekostnad. Miljöskadefonden ska betala kostnaderna för utrednings- och saneringsprojekt som anförtrots Närings-, trafik- och miljöcentralen i Birkaland.

På basis av oljeskyddsfondens ersättningspraxis bedöms det att det från miljöskadeförsäkringen kommer att betalas ersättning för mindre än en iståndsättning av ett område per år. I ett tidsperspektiv på tio år kan det finnas 3—4 sådana riskobjekt.

20 §. Förskottersättning. Paragrafen föreslås innehålla bestämmelser om en förskottersättning som myndigheter kan beviljas ur miljöskadefonden för bekämpningsåtgärder vid oljeskador och fartygskemikalieolyckor enligt räddningslagen och för kostnader enligt 182 a § i miljöskyddslagen. Förskottersättning avses kunna beviljas på grund av oklara ansvarsfrågor, kostnadernas omfattning eller åtgärdernas brådskande natur. Miljöskadesituationer är oförutsägbara och på samma sätt är det svårt att förutse hur pass omfattande och hur länge bekämpningsåtgärder måste sättas in. Detta påverkar bedömningen av förutsättningarna för utbetalning av förskottersättning. Huvudregeln avses i alla lägen vara att miljöskadefonden i efterhand ska ersätta myndigheterna för bekämpningskostnaderna i enlighet med det förfarande som avses i 18 §.

Det administrativa ersättningssystem som baserar sig på miljöskadefonden påverkar inte den skadevållandes primära skyldighet att stå för kostnaderna för den orsakade skadan. Därför är utgångsprincipen för beviljandet av förskottersättning en motiverad uppfattning om att det inte kommer att gå att driva in kostnaderna hos den som svarar för kostnaderna eller att få reda på vem den kostnadsansvarige är. Trots att förskottersättning beviljats ska den myndighet som ansökt om ersättning själv se till att återkräva bekämpningskostnaderna av den som svarar för kostnaderna. Den regressrätt som miljöskadefonden har enligt den föreslagna 21 § och eventuellt återkrav av kostnaderna från miljöskadefondens sida gäller endast situationer där den ersättning som beviljas ur miljöskadefonden är slutlig.

Bedömningen av omfattningen på de kostnader som ligger till grund för utbetalningen av förskottersättning görs från fall till fall. Vid bedömningen beaktas de resurser som myndigheten förfogar över för att genomföra bekämpningsåtgärderna. När det gäller räddningsverksamhet är bekämpningsåtgärderna alltid brådskande och kostnaderna för dem täcks i ett första skede som en del av räddningsväsendets kostnader. Detta innebär att åtgärdernas brådskande natur eller oklara ansvarsfrågorna i allmänhet inte i sig utgör en grund för utbetalning av förskottersättning vid bekämpning av oljeskador och fartygskemikalieolyckor, som hör till räddningsverksamheten. Däremot kan omfattningen på kostnaderna vara grund för utbetalning av förskottersättning exempelvis vid betydande oljeskador eller fartygskemikalieolyckor. Om skadan har betydande eller omfattande konsekvenser för hälsan eller miljön kan kostnaderna för bekämpningsåtgärderna vara betydande, och då kan utbetalning av förskottersättning anses vara motiverad för att täcka kostnaderna för bekämpningsåtgärderna. Om bekämpningskostnaderna är omfattande, kan indrivningen av kostnaderna i enlighet med 99 a § i räddningslagen av den skadevållande eller dennes försäkringsbolag redan på förhand bedömas vara resultatlös oftare än i andra situationer. Omfattningen av försäkringsskyddet inverkar på möjligheten till indrivning.

Gränsbevakningsväsendet ansvarar för bekämpningen av miljöskador i havsområden och har i situationer med omfattande skada möjlighet att få tilläggsfinansiering också ur statsbudgeten. Om det dock tar oskäligt lång tid, t. ex flera år, att driva in bekämpningskostnaderna av den ansvarige, kan också statens bekämpningsmyndighet få förskottersättning ur miljöskadefonden.

Omfattningen på kostnaderna utgör en grund för utbetalning av förskottsersättning också vid efterbehandling enligt räddningslagen. Kommunen ansvarar vid efterbehandlingen inom sitt område. Kommunernas begränsade ekonomiska resurser kan utgöra en försvårad omständighet vid efterbehandling. Dessutom kan de kommunala resurserna variera mellan kommunerna. Det kan därför anses motiverat att betala ut förskottsersättning för att åtgärder för efterbehandling ska vidtas också vid mindre omfattande oljeskador enbart på grund av oklarheter i ansvarsfrågorna, när man beaktar den eventuella osäkerheten och fördröjningen när det gäller att driva in kostnaderna hos den som är ansvarig för skadan eller dennes försäkringsbolag. Om det exempelvis råder oklarhet om vem som orsakat en oljeskada, dvs. om källan till oljeutsläppet till exempel inte obestridligen har kunnat påvisas eller om ansvarsfrågorna vid en långvarig rättegång ännu inte är avgjorda, kan en liten kommun beviljas förskottsersättning tills ansvarsfrågorna har avgjorts. Bekämpningsåtgärdernas brådskande natur är en självständig grund för utbetalning av förskottsersättning vid sådan efterbehandling där det är avgörande att åtgärderna vidtas snarast möjligt för att situationen ska hållas under kontroll och för att avvärja hot mot hälsan och miljön, men där det annars i praktiken inte är möjligt att ordna den finansiering som behövs för åtgärderna tillräckligt snabbt.

Det är också möjligt att betala ut förskottsersättning ur den nuvarande oljeskyddsfonden (11 § i lagen om oljeskyddsfonden). Ursprungligen räknade man med att den bestämmelsen främst lämpar sig för situationer orsakade av stora oljeskador. I praktiken har paragrafen tillämpats några gånger och då har det inte främst varit fråga om omfattande kostnader utan om andra faktorer. I den nuvarande oljeskyddsfondens ersättningspraxis är det främst myndigheterna för efterbehandling av oljeskador, dvs. kommunerna, som ansökt om ersättning i situationer där utredningen av vem som är ansvarig för skadan exempelvis på rättslig väg har bedömts ta upp till några år. Kommunerna har ansett det vara oskäligt att de blir tvungna att binda upp medel till sådana kostnader för en längre tid. Också räddningsverken har i vissa fall ansökt om förskottsersättning för sina bekämpningskostnader. Ju mer omfattande kostnader det är fråga om i förhållande till myndighetens ekonomiska möjligheter, desto mer motiverat har det varit att bevilja förskottsersättning.

Också i situationer där 182 a § i miljöskyddslagen tillämpas utgör omfattningen på kostnaderna en grund för att bevilja förskottsersättning ur miljöskadefonden, när myndigheten vidtar nödvändiga åtgärder för att förebygga eller begränsa förorening av miljön. Uppskattningen av omfattningen på kostnaderna som grund för utbetalning av förskottsersättning påverkas av att den myndighet som avses i paragrafen, dvs. närings-, trafik- och miljöcentralen, inte skäligen kan förutsättas ha beredskap för de situationer som avses i paragrafen. Det är exceptionellt att myndigheterna vidtar myndighetsåtgärder med stöd av 182 a § i miljöskyddslagen, och det har bedömts att bestämmelsen kommer att tillämpas endast sällan (RP 116/2018 rd). I praktiken kommer kostnaderna i situationer där 182 a § i miljöskyddslagen tillämpas att anses vara annat än omfattande bara när kostnaderna uppskattas vara uppenbart små i förhållande till myndighetens tillgängliga resurser. Precis som vid efterbehandling utgör kostnadernas brådskande natur en grund för utbetalning av förskottsersättning, när det är avgörande att åtgärderna vidtas snarast möjligt för att situationen ska hållas under kontroll och för att avvärja hot mot hälsan och miljön. Behovet av att ordna behövlig finansiering för åtgärderna uppkommer plötsligt och oförutsett i sådana lägen. Det är inte alla lägen möjligt att förbereda sig för situationen inom ramen för det normala tillsynsarbetet för miljötillståndspliktig verksamhet. Det kan exempelvis hända att försummelse av hanteringen av farligt avfall eller överskridningar av utsläppsgränserna märks först när de skadliga effekter som verksamheten orsakar redan manifesteras.

[Kompletteras för Ålands del]

Enligt 2 mom. ska sökanden i ansökan om förskottsersättning lägga fram en utredning om de kostnader som ska ersättas och om grunden för utbetalning av den förskottsersättning som avses i 1 mom. Med grunden avses då oklara ansvarsfrågor, kostnadernas omfattning eller åtgärdernas brådskande natur. Det ska gå att ansöka om förhandsersättning innan bekämpningsåtgärderna vidtas eller när de redan har inletts. Det kan i olika lägen också uppstå ett behov av att komplettera ansökan om förhandsfinansiering om kostnaderna för bekämpningsåtgärderna visar sig vara större än vad som ursprungligen uppskattades. Redogörelsen för de kostnader som ska ersättas förutsätts vara tillräckligt exakt och tillräckligt specifik vad gäller kostnaderna. Det ska inte ställas oskäligt höga krav på redogörelsen, eftersom utbetalningen av ersättning inte bör fördröjas i onödan.

Enligt 3 mom. beviljas den slutliga ersättningen för bekämpningsåtgärder efter det att sökanden har lagt fram en utredning om kostnaderna och om att det i 13 § föreskrivna villkoret för betalning av ersättning ur miljöskadefonden uppfylls. Bestämmelser om utredningens innehåll och bedömningen av om utredningen är tillräcklig finns i 18 § 3 mom. Förskott som betalats till ett för stort belopp ska utan dröjsmål återbetalas till miljöskadefonden. Återbetalningen ska göras redan innan beslutet om utbetalning av den slutliga ersättningen fattas, om det konstateras att förskottsersättningen överstiger kostnaderna för bekämpningsåtgärderna.

21 §. Regressrätt. Rätten för den som fått ersättning ur miljöskadefonden att få ersättning av den ersättningsskyldige eller av den som svarar för kostnaderna övergår till fonden till den del ersättning har betalats. Av särskilda skäl kan man helt eller delvis avstå från att ta ut ersättning. Sådana särskilda skäl hänför sig till sjukdom, arbetslöshet eller något annat därmed jämförbart socialt betalningshinder för den ersättningsskyldige eller den som svarar för kostnaderna.

En motsvarande bestämmelse om regressrätt finns i 16 § i lagen om oljeskyddsfonden och i 20 § 2 mom. i lagen om miljöskadeförsäkring.

22 §. Understöd för anskaffning av bekämpningsmateriel. Ur oljeskyddsfonden betalas ersättningar och beviljas bidrag för kostnader som orsakas av förvärv av bekämpningsmateriel och av upprätthållande av bekämpningsberedskapen (1 § 2 mom. i lagen om oljeskyddsfonden). Ur oljeskyddsfonden kan dessutom landskapet Åland betalas ersättning för kostnader för anskaffning av materiel för bekämpning av fartygsoljeskador (18 § 2 mom.). Men det finns juridiska problem förknippade med oljeskyddsavgiften, och därför är det nödvändigt att omvärdera oljeskyddsfondens möjligheter att ersätta räddningsväsendets framtid och utgifter för oljebekämpning.

När bekämpningen av oljeskador och fartygskemikalieolyckor vid ingången av 2019 överfördes till inrikesministeriets förvaltningsområde blev denna bekämpning räddningsverksamhet enligt räddningslagen. Enligt 24 § i den lagen ansvarar kommunerna i samverkan för räddningsväsendet inom räddningsområdena (det lokala räddningsväsendet) och de svarar också i huvudsak för räddningsväsendets kostnader (95 §). Enligt 17 § i lagen om oljeskyddsfonden betalas det lokala räddningsväsendet ersättning ur oljeskadefonden för kostnader för anskaffning av bekämpningsmateriel i enlighet med den plan för bekämpning av oljeskador som avses i 47 § i räddningslagen. Enligt lagen om välfärdsområden (611/2021) ansvarar välfärdsområdet för ordnandet av räddningsväsendet. Bestämmelser om områdets ekonomi finns i lagen om välfärdsområdenas finansiering (617/2021). Bestämmelser om räddningsväsendets tjänster inom ett välfärdsområde finns i lagen om ordnande av räddningsväsendet (613/2021). Finansieringen av välfärdsområdena kommer i sin helhet från statsbudgeten. Finansieringen täcker också kostnaderna för bekämpning av miljöskador till den del de hör till räddningsverksamheten. Finansieringen

av välfärdsområdet bör i kombination med upplåningsfullmakterna räcka till för räddningsväsendets investeringar. Räddningsväsendet i välfärdsområdena inleder sin verksamhet den 1 januari 2023.

Finansieringen av räddningsväsendet i välfärdsområdena är generell, vilket innebär att det regionala räddningsväsendet fördelar de tillgängliga medlen på ett ändamålsenligt sätt mellan de olika uppgifterna. För att nivån på bekämpningen av miljöskador inte ska sjunka i framtiden har det ansetts vara nödvändigt att stödja anskaffningen av bekämpningsmateriel med ett behovsprövat öronmärkt understöd.

I landskapet Åland ansvarar kommunerna för räddningsväsendet också efter den 31 december 2022. Räddningsverksamheten stöder sig på det omfattande nätverket av frivilliga brandkärer på Åland. Kommunerna ansvarar för utövningen av offentlig makt och för ledningen av verksamheten samt investerar i utrustning och materiel. Åland har två räddningsområden, Mariehamns räddningsverk och Räddningsområde Ålands Landskommuner. Landskapet Åland ansvarar för bekämpningen av oljeskador. [Kompletteras]

I vissa situationer kan understödet enligt den föreslagna 22 § försnabba tidsplanen för materielanskaffning eller till och med vara en avgörande faktor i ett läge där räddningsväsendet i välfärdsområdet eller Ålands bekämpningsmyndighet samtidigt har flera olika anskaffningsbehov. De medel som används för understödet överförs från statsbudgeten till miljöskadefonden. Andra fondmedel än de anslag som uttryckligen överförts för detta ändamål kan inte användas för att stödja anskaffningar.

Enligt 6 § i statsunderstödslagen (688/2001) får statsunderstöd inte täcka det fulla beloppet av de totala kostnader som orsakas av den verksamhet eller det projekt som utgör föremål för statsunderstödet, om inte något annat följer av skäl som är motiverade och nödvändiga för att målen med beviljandet av statsunderstödet ska nås. Detta är enligt det föreslagna 2 mom. utgångspunkten också när understöd beviljas ur miljöskadefonden. Bestämmelser om understödets maximibelopp får utfärdas genom förordning, och i samband med kan det övervägas om andelen understöd kan vara större än vanligt, om detta är motiverat med avseende på kapaciteten att bekämpa miljöskador. Utveckling av beredskapen att bekämpa utsläpp från fartyg kan kräva särskilda satsningar exempelvis i känsliga kustområden eller insjöområdet. Understödet kan också användas till att främja en anskaffning som är viktig för bekämpning av miljöskador, men begränsad till sitt användningsändamål. En liknande bestämmelse finns också i 17 § 2 mom. i lagen om oljeskyddsfonden. Avsikten med understödets är emellertid inte att göra mottagaren rikare, och därför sägs det i slutet av det föreslagna 2 mom. att understödet inte tillsammans med annat understöd som beviljats för samma ändamål får överstiga beloppet av de godtagbara kostnaderna.

Närmare bestämmelser om ansökan om understöd, grunderna för hur det bestäms och understödets maximibelopp får utfärdas genom förordning av statsrådet.

23 §. Synenämnd. Paragrafen motsvarar bestämmelserna om synenämnden i lagen respektive statsrådets förordning om oljeskyddsfonden, men anpassade till miljöskadefonden. Den föreslagna kostnadsberäkningen på 100 000 euro är högre än i gällande lagstiftning, men den gällande gränsen på 20 000 euro har ansetts vara för låg.

4 kap. Miljöskadefondens förvaltning och ekonomi

24 §. Tillämpning av statsunderstödslagen. På understöd enligt prövning som beviljas ur miljöskadefonden, dvs. förskottsersättning enligt 20 § och understöd enligt 22 §, tillämpas statsunderstödslagen, om inte något annat följer av den föreslagna lagen. Miljöskadefonden föreslås vara statsbidragsmyndighet enligt den lagen.

Statsunderstödslagen är en allmän lag som gäller statsunderstöd enligt prövning. Med statsunderstöd avses enligt 1 § 1 mom. i statsunderstödslagen finansiering med karaktären av stöd som beviljas för att understöda en viss verksamhet eller ett visst projekt. Statsunderstödslagen reglerar grunderna och de allmänna förutsättningarna för beviljande av statsunderstöd, användningen av statsunderstödet och övervakningen av den, återbetalning och återkrav av understödet samt rätten till information och utlämnande av uppgifter. Statsunderstödslagen tillämpas på statsunderstöd som beviljas av ett anslag som tagits in i statsbudgeten eller av medel i en statlig fond utanför statsbudgeten.

25 §. Miljöskadefondens styrelse och sekretariat. Enligt förslaget utser miljöministeriet miljöskadefondens styrelse för en mandatperiod på tre år i sänder. Styrelsen avses bestå av sammanlagt sex medlemmar, som var och en har en personlig suppleant. Styrelsens ordförande utses av miljöministeriet, som också befriar styrelsen, dess ordförande, medlemmar eller suppleanter från uppdraget.

I miljöskadefondens styrelse ska det utöver representanter för miljöministeriet också finnas representanter för de centrala aktörerna inom fondens ansvarsområde. Utöver de statliga myndigheterna kan näringslivsorganisationerna samt lokala och regionala myndigheter vara representerade. Syftet med en sådan förvaltningsmodell är att involvera och engagera de berörda aktörer som är viktiga för fondens verksamhet. Sammansättningen ska kunna ses över vid behov.

Miljöministeriet ska bland sina egna tjänstemän förordna en generalsekreterare, en ställföreträdare för denne och nödvändiga föredragande till miljöskadefonden.

Miljöskadefondens styrelse kan anlita ett behövligt antal sakkunniga för att komplettera styrelsens kompetens i särskilda frågor. I regel ska en sakkunnig anlitas för styrelsens mandattid. När fonden behandlar ett ärende som gäller landskapet Åland, ska styrelsen höra en företrädare för landskapet som sakkunnig.

Fonden ska ha rätt att använda statsrådets gemensamma koncerttjänster, såsom it-system och städ-, expeditionsvakts- och bevakningstjänster.

Löneutgifterna och andra utgifter för fondens verksamhet ska betalas ur miljöskadefonden. Miljöministeriet svarar inte för kostnaderna till denna del.

26 §. Styrelsens uppgifter. Miljöskadefondens styrelse ska ha det huvudsakliga ansvaret för fondens verksamhet.

En viktig uppgift för styrelsen är att besluta om de ersättningar och understöd som betalas ur fonden. Styrelsen beslutar också om andra ärenden som är betydande och vittsyftande med tanke på fondens ekonomi och verksamhet. Vidare ska styrelsen ha hand om fondens förvaltning och sörja för organiseringen av fondens ekonomi, verksamhet, bokföring, interna kontroll och riskhantering. Till uppgifterna hör också att avgöra begäranden om omprövning av fondens beslut och avge bemötande i besvärärenden som gäller fondens beslut. Styrelsen beslutar också om

fondens verksamhets- och ekonomiplan, gör framställning till miljöministeriet om fondens resultatmål och årliga budget och sörjer för fondens likviditet. Den ska årligen godkänna och underteckna fondens bokslut och lämna det till miljöministeriet.

Särskilt när fonden inleder sin verksamhet begränsas styrelsens möjligheter att planera och förutse miljöskadefondens ekonomi sannolikt av att det inte är möjligt att exakt uppskatta antalet fall där ersättning betalas ut för ett år eller för en längre tid framåt. Det kan också vara svårt att uppskatta hur mycket inkomster miljöskadeavgifterna ger alldeles i början av verksamheten. Det är ändå väsentligt att planera ekonomin och sörja för likviditeten när miljöskadefondens verksamhet ska säkerställas och etableras. Dessutom utvecklas tolkningen av subsidiärt ansvar genom fondens ersättningspraxis.

27 §. Delegationen för miljöskadefonden. Miljöministeriet ska kunna tillsätta en delegation för miljöskadefonden för att främja dialogen mellan myndigheterna och de branscher som fondens verksamhet berör. Delegationen ska behandla allmänna och principiella frågor som gäller de olyckor som fonden ersätter och andra ersättningsfrågor samt främja samarbetet och informationsutbytet mellan de aktörer som har anknytning till fondens verksamhet.

28 §. Kapitalgränser. Enligt paragrafen ska uppbörden av den årliga miljöskadeavgiften avbrytas vid utgången av det år under vilket miljöskadefondens kapital den sista november har överstigit 30 miljoner euro. Uppbörden ska inledas på nytt efter utgången av det år då systemets kapital den sista november understiger 15 miljoner euro. Avbrytande av uppbörden av avgift gäller dock inte enligt 3 mom. avgiften för det kalenderår då verksamheten inleds.

Enligt 2 mom. ingår inte det anslag som i statsbudgeten beviljats för understöd för anskaffning av materiel för bekämpning av miljöskador i det kapital som avses i 1 mom.

I 4 mom. föreskrivs det att miljöministeriet utan dröjsmål ska underrätta närings-, trafik- och miljöcentralen i XX om det sker en sådan förändring i kapitalet som avses i 1 mom.

Avsikten är att genom paragrafen se till att det inte i onödan samlas medel i miljöskadefonden. En nedre gräns för kapitalet behövs för att garantera fondens betalningsförmåga.

29 §. Bokföring, betalningsrörelse och bokslut. I bestämmelsen om miljöskadefondens ekonomi hänvisas det till lagen om statsbudgeten (423/1988). Enligt 21 a § i den lagen tillämpas på betalningsrörelse och bokföring och annan uppföljning i anknytning till dessa samt på bokslut, verksamhetsberättelser, redovisning, löneräkning och granskning av ersättningar för resekostnader hos statliga fonder utanför budgeten vad som föreskrivs i den lagen och bestäms eller föreskrivs med stöd av den, om inte annat föreskrivs någon annanstans i lag.

30 §. Revision. Paragrafen avses gälla revision av miljöskadefonden och grunderna för hur revision ska utföras. Allmänt taget hänför sig revisionen till redovisningsskyldigheten och kravet på en ändamålsenlig skötsel av ekonomin. Det föreslås att Statens revisionsverk ska ha hand om revisionen av miljöskadefonden.

Det föreslagna 2 mom. innehåller grundläggande bestämmelser om revisorernas uppgifter och skyldighet att avge en revisionsberättelse för varje räkenskapsperiod. Momentet anger också vad berättelsen särskilt ska innehålla utlåtande om. Det föreslagna 3 mom. gäller problemsituationer under räkenskapsperioden och 4 mom. skyldigheten för fondens styrelse och personal att bistå vid verkställandet av revisionen.

31 §. Tjänsteansvar och skadeståndsansvar. Paragrafen gäller det straffrättsliga tjänsteansvaret för medlemmarna i miljöskadefondens styrelse, eftersom styrelsen utövar offentlig makt i sin verksamhet och även har andra än statstjänstemän bland sina medlemmar. På styrelsemedlemmarnas skadeståndsansvar tillämpas skadeståndslagen.

5 kap. Rättsförfarande och ändringssökande

32 §. Rätt att söka ändring. Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten att söka ändring.

Bestämmelser om den avgiftsskyldiges rätt att söka ändring finns i 1 mom. Också den som i övrigt ansvarar för betalningen av avgiften ska ha rätt att söka i miljöskadeavgiften. Ändring i andra beslut än avgiftsbeslutet får sökas av den som ett beslut avser eller den vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet. Med andra beslut än betalningsbeslut avses ett beslut enligt 18 § om beviljande av ersättning, ett beslut enligt 20 § om förskottsersättning och ett beslut enligt 22 § om understöd för anskaffning av bekämpningsmateriel.

Enligt det föreslagna 2 mom. har fondens styrelse rätt att söka ändring på fondens vägnar.

33 §. Rättelse av närings-, trafik- och miljöcentralens i XX beslut på eget initiativ. Paragrafen avses föreskriva om när närings-, trafik- och miljöcentralen i XX på eget initiativ ska rätta ett beslut antingen till den avgiftsskyldiges fördel eller nackdel.

Enligt 1 mom. ska beslutet för det första rättas om den avgiftsskyldige på grund av ett fel har påförts för stor miljöskadeavgift. Rättelsen ska kunna göras oberoende av felets art eller orsak. Rättelse av ett beslut på eget initiativ kan gälla exempelvis sakfel, skrivfel och räknefel samt andra fel. I praktiken kommer rättelserna till den avgiftsskyldiges fördel emellertid att begränsas till rättelser av klara eller uppenbara fel. Rättelse till den avgiftsskyldiges fördel kan göras inom tre år från ingången av kalenderåret efter det år då avgiften påfördes. Tidsfristen är absolut och kan inte avbrytas.

Enligt 2 mom. ska ett avgiftsbeslut rättas till den avgiftsskyldiges nackdel, om miljöskadeavgiften inte alls eller endast delvis har påförts. Om ingen miljöskadeavgift har påförts den avgiftsskyldige på grund av ett räknefel eller ett därmed jämförbart misstag eller på grund av att saken till någon del inte har utretts, men utan att den avgiftsskyldige har orsakat det, ska avgiftsbeslutet rättas. Rättelsen kan göras oberoende av arten av det fel som ingår i beslutet eller av vem som orsakat felet. Rättelsen kan gälla sakfel, skrivfel och räknefel samt andra fel i beslutet. Rättelse till myndighetens fördel kan göras inom ett år från ingången av kalenderåret efter det år då avgiften påfördes eller borde ha påförts. Tidsfristen är absolut och kan inte avbrytas.

Enligt det föreslagna 3 mom. rättas emellertid inte ett beslut om miljöskadeavgift, om ärendet har avgjorts genom ett beslut med anledning av besvär.

34 §. Begäran om omprövning och sökande av ändring i myndighetsbeslut. Enligt det föreslagna 1 mom. ska omprövning av ett beslut som gäller en årlig miljöskadeavgift eller en miljöskadeavgift av engångsnatur få begäras hos närings-, trafik- och miljöcentralen i XX. [Kompletteras]

På motsvarande sätt föreskrivs det i 2 mom. att omprövning av ett beslut som miljöskadefondens styrelse har fattat får begäras hos styrelsen själv.

I det föreslagna 3 mom. hänvisas det till förvaltningslagen och lagen om rättegång i förvaltningsärenden när det gäller de förfarandena för begäran om omprövning och för sökande av ändring som ska iakttas.

6 kap. Särskilda bestämmelser

35 §. Uppgifter som ska registreras i datasystemet för miljövårdsinformation. I paragrafen föreskrivs om de uppgifter som Närings-, trafik- och miljöcentral i XX ska registrera i det datasystem för miljövårdsinformation som avses i 222 § i miljöskyddslagen. De uppgifter som registreras hänför sig till skyldigheten av Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX att påföra avgiftsskyldiga verksamhetsutövare miljöskadeavgifter och bära dem samt till de uppgifter som föreskrivs för miljöskadefondens styrelse. Det är alltså fråga om de uppgifter och informationsbehov som genomförandet av den föreslagna lagen om miljöskadefond förutsätter. På motsvarande sätt föreslås det att 222 § i miljöskyddslagen ändras så att de uppgifter som ska registreras i datasystemet med stöd av den föreslagna lagen om miljöskadefond beaktas i bestämmelsen om dess datainnehåll. I bestämmelserna om olika myndigheters rätt att få uppgifter ur datasystemet i 222 § i miljöskyddslagen beaktas dessutom också informationsbehov i anslutning till de uppgifter som föreskrivs för miljöfondens styrelse. Såväl Närings-, trafik- och miljöcentral i XX som miljöministeriet omfattas redan av denna rätt till information.

De uppgifter som avses i paragrafen ska registreras i det övervaknings- och belastningsdatasystemet (YLVA) som redan innehåller uppgifter som hör till datasystemet för miljövårdsinformation. Där registreras med stöd av 223 § i miljöskyddslagen bl.a. uppgifter om verksamheter som enligt miljöskyddslagen är tillståndspliktiga, anmälningsskyldiga och registreringspliktiga. Den nämnda skyldigheten att registrera uppgifter gäller de statliga miljötillståndsmyndigheterna och de statliga tillsynsmyndigheterna samt kommunerna.

Enligt paragrafen ska uppgifterna registreras ”för varje avgiftsskyldig verksamhetsutövare”. Med detta hänvisas till verksamhetsutövare som avses i bilaga 1 och 2 till den föreslagna lagen och som bedriver verksamhet som medför risk för förorening av miljön.

De avgiftsskyldiga verksamhetsutövarna ska specificeras utifrån de uppgifter som redan har registrerats i övervaknings- och belastningsdatasystemet (YLVA), som innehåller uppgifter som ingår i datasystemet för miljövårdsinformation, om verksamheter som är tillståndspliktiga, anmälningsskyldiga och registreringspliktiga enligt miljöskyddslagen och om verksamhetsutövarna för dessa verksamheter. För att de avgiftsskyldiga verksamhetsutövarna ska kunna identifieras ska de uppgifter som redan nu registrerats i datasystemet för miljövårdsinformation gås igenom t.ex. med tanke på om flera avgiftsskyldiga verksamhetsutövare hör till samma tillsynsobjekt. Det behövs att i form av enskilda projekt uppdatera uppgifterna i datasystemet för miljövårdsinformation för genomförandet av den föreslagna lagen om miljöskadefond har identifierats också i konsekvensbedömningen av propositionen.

[Enligt motiveringen till den föreslagna bestämmelsen om försummelse av miljöskadeavgift (12 §) ska Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX av tillståndsmyndigheten eller direkt ur datasystemet för miljövårdsinformation få den information som behövs för att bestämma miljöskadeavgiften. Frågan kommer att dryftas närmare under remissbehandlingen av detta utkast till regeringsproposition. Förhoppningen är att det i datasystemet för miljövårdsinformation ska kunna skapas en funktion genom vilken Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX automatiskt kan få uppgifter alltid när nya tillståndspliktiga, anmälningsskyldiga och registreringspliktiga verksamheter förs in i systemet. I annat fall skulle man vara tvungen att särskilt föreskriva om anmälningsskyldighet för statliga miljötillståndsmyndigheter, statliga tillsynsmyndigheter och kommuner till Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX.]

I 1 punkten avses med grunder för bestämmande av miljöskadeavgiften bestämmelserna i 2 kap. 6 och 7 § i den föreslagna lagen om årlig miljöskadeavgiftsskyldighet och miljöskadeavgiftsskyldighet av engångsnatur. I bestämmelserna i 6 och 7 § ska det också föreskrivas om storleken på de avgifter som avses i 1 punkten. Bestämmelser om det rättelseförfarande och ändringssökande som avses i 1 punkten finns i 5 kap. i den föreslagna lagen. Ordalydelsen i 1 punkten innebär att om ändring eller rättelse söks i miljöskadeavgiften, görs ingen automatisk anteckning om detta i systemet. I systemet införs endast uppgifter om ändringar i avgiftsgrunderna eller avgiftsbeloppet på grund av ändringssökande eller rättelse. I sådana situationer ska Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX alltså uppdatera de ändrade uppgifterna om grunderna för miljöskadeavgiften och avgiftens storlek i datasystemet för miljövärdsinformation och dessutom separat föra in uppgifter om att de har ändrats.

Bestämmelser om den tidpunkt för när skyldigheten att betala miljöskadeavgift enligt 2 punkten ska börja finns i 2 kap. 8 § i den föreslagna lagen och bestämmelser om tidpunkten för när skyldigheten upphör finns i 2 kap. 9 § i den föreslagna lagen.

Paragrafens 3 punkt gör det möjligt att vid behov i datasystemet för miljövärdsinformation registrera också andra uppgifter än de som uttryckligen räknas upp i 1 och 2 punkten, om de är nödvändiga med tanke på skyldigheten att betala miljöskadeavgift och genomförandet av den. Nödvändighetsbedömningen görs av Närings-, trafik- och miljöcentral i XX. Som sådana uppgifter som avses i 3 punkten kan betraktas t.ex. uppgifter om försummelse av betalning och den förhöjda avgift som bestäms på basis av försummelsen (12 §). Uppgiften om försummelse av avgift kan vara betydelsefull med tanke på tillsynen över verksamheten också ur den synvinkeln att den i vissa situationer kan förutse även andra problem i verksamhetsutövarens ekonomi. Bestämmelsen i 3 punkten behövs eftersom en del av de uppgifter som är nödvändiga med tanke på avgiftsskyldigheten kan konkretiseras och preciseras först senare när man får erfarenhet av att tillämpa och verkställa den nya lagen.

När det gäller tidpunkten för registrering av de uppgifter som avses i paragrafen är utgångspunkten att de ska vara införda i systemet så att de kan användas när betalningsskyldigheten börjar. Frågan kan vid behov preciseras i samarbete med miljöministeriet och Närings-, trafik- och miljöcentralen i XX.

[Enligt den föreslagna 10 § påförs miljöskadeavgiften i landskapet Åland av Statens ämbetsverk på Åland, på vilket tillämpas vad som i den föreslagna lagen föreskrivs om Närings-, trafik- och miljöcentral i XX. Under remissbehandlingen av detta propositionsutkast preciseras i samband med förhandlingarna med Åland också om uppgifter kommer att registreras i datasystemet för miljövärdsinformation också i fråga om de avgiftsskyldiga verksamhetsutövare som hör till Statens ämbetsverk på Ålands behörighet. På basis av förhandlingarna kommer också konsekvensbedömningens andel att till behövliga delar uppdateras.]

36 §. Hänvisning till strafflagen. Lagstridigt undandragande av miljöskadeavgift och försök till det ska bestraffas i enlighet med strafflagens bestämmelser om skattebedrägeri. Enligt 29 kap. 9 § i strafflagen avses med skatt också offentlig avgift som kan jämföras med skatt, så bestämmelserna lämpar sig också för miljöskadeavgiften.

Lämnande av oriktiga uppgifter vid ansökan om subvention eller ersättning ska bestraffas i enlighet med strafflagens bestämmelser om subventionsbedrägeri. Enligt 29 kap. 9 § i strafflagen avses med subvention ekonomiskt stöd som beviljas för något annat ändamål än privat konsumtion antingen enligt lag eller efter prövning av statens, ett välfärdsområdes, en välfärdssammanslutnings, en kommuns, en samkommuns eller något annat offentligt samfunds medel eller,

enligt vad som därom särskilt föreskrivs genom lag, av en annan sammanslutnings eller stiftelses medel.

7 kap. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

37 §. *Ikraftträdande.* Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2024. Innan lagen träder i kraft måste miljöförvaltningen kontrollera uppgifterna om de avgiftsskyldiga i det elektroniska ärendehanteringssystemet för miljöskyddstillsyn och göra de ändringar i informationssystemet som behövs för att ta ut avgifterna.

Genom lagen om miljöskadefonden upphävs både lagen om oljeskyddsfonden och lagen om miljöskadeförsäkring. Upphävandet av vissa paragrafer i lagen om miljöskadeförsäkring träder dock i kraft först senare, xx.xx.xxxx. Syftet är att garantera en korrekt behandling av de ersättningar som söks ur försäkringen också under övergångsperioden.

Lagen om miljöskadefonden ska inte ha retroaktiv verkan. Med stöd av lagen betalas inte ersättning för skada eller för kostnader för bekämpning och återställande av förorening av miljön, om skadan eller föroreningen har inträffat före lagens ikraftträdande och även om skadan eller föroreningen visar sig först efter lagens ikraftträdande.

38 §. *Övergångsbestämmelser som gäller oljeskyddsfonden.* De medel som oljeskyddsfonden har när den föreslagna lagen träder i kraft ska antingen överföras till miljöskadefonden eller återbetalas till statsbudgeten. Intäkterna av oljeskyddsavgiften överförs till miljöskadefonden. Däremot ska de oanvända anslag återbetalas till budgeten som beviljats ur statsbudgeten för sanering av oljeförorenade områden eller för kostnaderna för upprätthållande av räddningsområdenas oljebekämpningsberedskap. Om oljeskyddsfonden emellertid har beviljats anslag för vissa ersättningar där behandlingen av ansökningarna fortfarande pågår, överförs också detta anslag till miljöskadefonden.

Avsikten är att inga betydande belopp ska överföras från oljeskyddsfonden till miljöskadefonden. Inga oljeskyddsavgifter har tagits ut sedan den 1 mars 2020, eftersom fondens tillgångar då översteg den högsta kapitalgränsen enligt 8 § i lagen om oljeskyddsfonden. Oljeskyddsfondens medel är emellertid så gott som totalt bundna genom sådana förhandsbeslut om anskaffningar för räddningsväsendet som avses i 17 § 1 mom. 1 punkten i lagen om oljeskyddsfonden eller genom beslut om anslag som beviljats ur statsbudgeten för kostnader för sanering av oljeförorenade mark- och grundvattenområden. Av intäkterna av oljeskyddsavgiften var omkring 2,4 miljoner euro inte avsatta för något särskilt ändamål i slutet av 2021. Det beloppet ska användas till att täcka dels de årliga kostnaderna på cirka 100 000 euro för fondförvaltningen, dels också exempelvis de ersättningar som beviljas för oljeskador och bekämpning av dem. Oljeskyddsavgiften är förknippad med EU-rättsliga problem, och därför är avsikten att bestämmelserna om uppbörd av avgiften upphävs redan innan lagen i sin helhet upphävs. Därför blir det möjligt att ersätta en stor oljeskada ur oljeskyddsfonden endast med anslag i statsbudgeten, om skadan inträffar innan den föreslagna lagen träder i kraft. Av det anslag på totalt 51,7 miljoner euro som beviljats för iståndsättning av oljeförorenade objekt återstår fortfarande knappt två miljoner euro i oljeskyddsfonden, och det är ytterst sannolikt att de kommer att användas i sin helhet innan fondens verksamhet upphör.

Oljeskyddsfondens ekonomiska situation ledde till att man 2021 överförde fyra miljoner euro från statsbudgeten till ersättningar av kostnader som föranleds av räddningsområdenas oljebekämpning och upprätthållandet av oljebekämpningsberedskapen (17 § 1 mom. 2 punkten i lagen om oljeskyddsfonden). Det överförda anslaget har använts till att upprätthålla räddningsverkens beredskap för deras lagstadgade uppgifter. Motsvarande anslagsöverföring ingår i budgeten för

2022. Från början av 2023 ansvarar välfärdsområdena för räddningsväsendet och även kostnaderna för anskaffning och upprätthållande av beredskapen för bekämpning av oljeskador kommer att ingå i deras medel för finansiering av räddningsväsendet. En anslagsöverföring från budgeten till oljeskyddsfonden kommer emellertid att behövas också för 2023 för att räddningsväsendet ska kunna få ersättning för sina kostnader för bekämpning av oljeskador och upprätthållande av bekämpningsberedskapen 2022. Det budgetanslag för 2021 som räddningsområdena beviljades för ersättning av 2020 års kostnader för upprätthållande av beredskapen för bekämpning av oljeskador användes helt och hållet, med undantag av omkring 50 000 euro. Därför kommer eventuella andra anslag för att kompensera räddningsverken för beredskap att bekämpa oljeskador uppskattningsvis de facto att användas helt och hållet.

Enligt 2 mom. fortsätter behandlingen av fondens oavslutade ärenden inom fonden när dess verksamhet upphör. På så sätt garanteras de sökande rätt att få ett beslut i sitt ärende. Det kommer sannolikt inte att finnas många ärenden som ska överföras, eftersom det vid ikraftträdandet sannolikt redan har fattats beslut om de ersättningar som räddningsväsendet beviljas genom förhandsbeslut och de ersättningar som beviljas för upprätthållande av oljebekämpningsberedskapen. De oavslutade ärendena kommer huvudsakligen att vara myndigheternas ansökningar om ersättning för kostnader för bekämpning av oljeskador och de skadelidandes ansökningar avseende skadestånd och kostnader för återställande. Överföringen av ett ärende till miljöskadefonden innebär dock inte någon förändring när det gäller tillämplig lag, utan ansökningarna ska fortfarande avgöras med stöd av lagen om oljeskyddsfonden.

Alla hinner inte nödvändigtvis ansöka om ersättning ur oljeskyddsfonden för sådana oljeskador som inträffat innan lagen om miljöskadefonden träder i kraft. Utredningen av orsakerna till och ansvaret för oljeskador kan fördröja inlämnandet av ansökan och av rent praktiska skäl är det knappast möjligt att i tid lämna in en ansökan om skador som inträffar i slutet av året. Bestämmelser om sådana situationer finns i det föreslagna 3 mom. Ansökan om ersättning för oljeskador och kostnaderna för bekämpning och återställande av oljeskador ska göras inom två år från ikraftträdandet av lagen om miljöskadefonden. Ansökan ska göras inom utsatt tid, även om behandlingen av ansvarsfrågorna för skadan fortfarande pågår i domstol eller om det pågår ett utredningsförfarande för att driva in kostnaderna av den ansvarige. Beslutet om ersättning kommer emellertid att fattas först efter det att både rätten till ersättning och ersättningsbeloppet har klarlagts. Beslut om ersättning för oljeskador fattas med stöd av lagen om oljeskyddsfonden. Den föreslagna tidsfristen på två år är skälig under övergångsperioden när man beaktar att ersättning ur oljeskyddsfonden enligt 1 § i statsrådets förordning om oljeskyddsfonden ska sökas före utgången av kalenderåret efter den händelse för vilken ersättning ska betalas.

I 4 mom. föreskrivs det att när lagen om miljöskadefonden har trätt i kraft ska ansökningar om ersättning för oljeskador och för kostnader för bekämpning och återställande av oljeskador lämnas till miljöskadefonden. Avsikten med bestämmelsen är att undvika oklarheter i fråga om vart ansökningar om oljeskador som inträffat före lagens ikraftträdande ska ges in när oljeskyddsfondens verksamhet har upphört.

I 5 mom. finns en preciserande bestämmelse om att en hänvisning i någon annanstans i lagstiftningen till lagen om oljeskyddsfonden avser den föreslagna lagen efter dess ikraftträdande.

39 §. Övergångsbestämmelser som gäller miljöskadeförsäkringen. Enligt 5 § i lagen om miljöskadeförsäkring är en förutsättning för att ersättning beviljas att anspråk på ersättning har framställts under försäkringsperioden. Försäkringsperioden är ett kalenderår. För en skada som anmäls efter utgången av försäkringsperioden svarar den nya försäkringsgivaren eller de försäkringsbolag som är medlemmar i Miljöförsäkringscentralen. Centralens medlemsbolag svarar för den miljöskada som ska ersättas exempelvis vid försummelse att teckna försäkring eller när

försäkringsskyldigheten har upphört. En separat preskriptionstid gäller för framställande av ersättningsanspråk. Den anges i 17 § den lagen. När den skadelidande fått kännedom om att denne inte kan driva in ersättning hos den ersättningsskyldige eller att det inte kan utredas vem som är ersättningsskyldig ska den skadelidande inom tre år efter att ha fått veta detta skriftligen anmäla skadan till försäkringsgivaren eller Miljöförsäkringscentralen. Av särskilda skäl kan ett ersättningsanspråk upptas till prövning även senare. Anspråk på ersättning ska dock alltid framställas senast tio år efter det att skadan framkommit.

Ur Miljöförsäkringscentralens och försäkringsbolagens synvinkel är det nödvändigt att ett tydlig slutdatum bestäms för försäkringsbaserat ansvar för att de ska kunna bedöma risken efter försäkringsperioden och de framtida kostnaderna. I princip upphör försäkringsbaserat ansvar vid utgången av försäkringsperioden, och därför har det inte ansetts befogat att centralen och försäkringsbolagen eventuellt blir tvungna att vänta upp till tio år efter ikraftträdandet av lagstiftningen om miljöskadefonden innan de med säkerhet känner till alla skador som de ansvarar för. Med beaktande av hur få ansökningar om ersättning som gjorts med stöd av miljöskadeförsäkringen är det inte sannolikt att nya skador längre uppstår tre år efter det att det föreslagna fondsystemet har börjat gälla.

Enligt det föreslagna 1 mom. ska lagen om miljöskadeförsäkring tillämpas på ersättning för miljöskador som orsakats innan lagen om miljöskadefonden trädde i kraft och som ersätts ur försäkringssystemet, dvs. på ersättning för miljöskador enligt lagen om ersättning för miljöskador och kostnader för bekämpning och återställande av sådana miljöskador. Ersättningsyrkande ska framställas hos Miljöförsäkringscentralen eller den försäkringsgivare som har beviljat miljöskadeförsäkringen inom tre år från ikraftträdandet av den föreslagna lagen.

Lagen om miljöskadeförsäkring täcker miljöskador som orsakas av verksamhet som bedrivits efter den 1 januari 1999. Ätminstone i teorin kan det således finnas miljöskador som ska ersättas med stöd av lagen om miljöskadeförsäkring, men som inte kommer fram före utgången av den tidsfrist på tre år som anges i 1 mom. Efter utgången av tidsfristen kan ersättning inte längre sökas hos Miljöförsäkringscentralen eller den försäkringsgivare som beviljat miljöskadeförsäkringen, och det är inte heller fråga om skada som ersätts ur miljöskadefonden. Med tanke på dessa situationer föreskrivs det i 2 mom. att anmälan om skadan kan göras till miljöministeriet. Anmälan innebär inte att det går att få ersättning för skadan. Men när myndigheterna har fått kännedom om skadan har de ändå möjlighet att bedöma hur allvarlig situationen är och vilka åtgärder som krävs. Anmälan ska göras inom tio år från ikraftträdandet av lagen om miljöskadefonden.

40 §. Övergångsbestämmelse som gäller vissa energiproducerande anläggningar. I övergångsbestämmelsen föreskrivs det om miljöskadeavgift för energiproducerande anläggningar som redan är i drift och som enligt miljöskyddslagen är registrerings- eller tillståndspliktiga först från och med den 1 januari 2029. Skyldigheten för sådana anläggningar att betala miljöskadeavgift inträder vid samma tidpunkt.

Enligt 27 § 1 mom. i miljöskyddslagen krävs det tillstånd för sådan verksamhet som medför risk för förorening av miljön och som anges i tabell 1 i bilaga 1 och tabell 2 i bilaga 1. I 116 § den lagen föreskrivs det om registrering av verksamhet i datasystemet för miljövärdsinformation. De verksamheter som ska registreras räknas upp i bilaga 2 till lagen. Genom en ändring av miljöskyddslagen som trädde i kraft vid ingången av 2018 (1064/2017) genomfördes Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2193 om begränsning av utsläpp till luften av vissa föroreningar från medelstora förbränningsanläggningar. Genom ändringen preciserades bland annat definitionen av medelstora energiproducerande anläggningar (tabell 2 i bilaga 1) och ut-

vidgades registreringsskyldigheten till att omfatta mindre anläggningar än tidigare, dvs. energiproducerande anläggningar med en bränsleeffekt på minst 1 megawatt (bilaga 2). Enligt ikraftträdandebestämmelsen i ändringslagen ska sådana energiproducerande anläggningar bestående av en eller flera befintliga energiproducerande enheter, vars bränsleeffekt är minst 1 men mindre än 5 megawatt och som enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av ändringslagen får bedriva verksamhet utan registrering eller miljötillstånd, registreras eller få miljötillstånd senast den 1 januari 2029, om verksamhetsutövaren önskar fortsätta bedriva verksamhet efter det datumet. [Kompletteras för Ålands del]